

Dr. theol. Mads Jensen Medelfar, Biskop i Lund.

Ved **Holger Fr. Rørdam.**

Blandt de Mænd, som i Christian IV's Dage indtog en fremskudt Plads i den danske Kirke, var ovennævnte Biskop, til hvis Navn særlig Mindet om en ualmindelig Begavelse som Prædikant knytter sig. I sin Tid besad hans Svigersøn, Dr. Oluf Worm, en Levnedsskildring af ham, formodentlig den, som efter Tidens Skik var bleven oplæst ved hans Jordefærd (1637). Efter Anmodning laante Worm den til Professor Steffen Hansen Stephanus i Sorø¹). Men den kjendes nu ikke mere. Vi maa derfor ad andre Veje skaffe os de Oplysninger om ham, som vi kunne ønske.

Mads Jensen var født 25. April 1579 i Middelfart. Hans Fader, Jens Rasmussen, var Raadmand i denne lille By; Moderen hed Gertrud Hansdatter²). Efter en Angivelse³), hvis Rigtighed vi ikke kunne kontrollere, skal Faderen have været Skomager, i hin Tid kun et meget ringe Haandværk. Det maa derfor synes noget paafaldende, at to af hans Sønner kom ind i den gejstlige Stand. Foruden Mads var der nemlig en ældre Søn, Rasmus Jensen

¹) Rørdam, Hist. Saml. og Studier I, 216.

²) Hofman, Danske Adelsmænd III, 265 Tab. I flere Skrifter angives Aaret 1569 urigtig som Mads Jensens Fødselsaar.

³) Bloch, Den fynske Geistl. Hist. I, 111.

Medelfar, der blev Student 1597 og fra 1602 til sin Død 1616 var Sognepræst i Vindinge ved Nyborg¹⁾. Maaske har han hjulpet sin yngre Broder frem. Men for øvrigt er der Tegn til, at de have haft Slægtninge i bedre Kaar, der muligvis have støttet de unge Mennesker, af hvilke navnlig den yngre siden viste sig at være i Besiddelse af en fremragende Begavelse.

I et Testimonium, som i September 1602 udstedtes for »Matthias Joannis Mediotrajectensis« af hans daværende Privatpræceptor ved Universitetet, siges, at han var bleven Student for halvandet Aar siden, altsaa i Begyndelsen af Aaret 1602. Imidlertid er det rimeligere, at det er sket allerede i Slutningen af Aaret 1601, og at han er den »Matthias Johannis Asnensis«, der ifølge Jens Bircherods Udtog af den nu tabte Universitetsmatrikel kom til Universitetet 1601²⁾. Hvis denne Formodning er rigtig, er Mads Jensen bleven Student fra Assens Skole, og herfor kunde det tale, at han i denne By havde en Onkel, der synes at have været i ret gode Kaar, og maaske har været den, hvem baade han og Broderen skyldte, at de vare komne til Studeringerne³⁾.

Ved Universitetet træffe vi »Matthias Joannis Medelfardensis« første Gang, da han 31. Januar 1603 bestod den Prøve, som Studenter, der ønskede »Kongens Kost« eller Underholdning i Kommunitetet, maatte underkaste sig⁴⁾. Efter at have taget Baccalaurgraden samme Aar (1603) maatte han indtil videre nøjes med de Kundskaber, han havde erhvervet, og rejse hjem til Fyn, i Haab om at faa en lille Virksomhed, hvoraf han kunde have sit Udkomme, da han ikke havde Midler til at studere videre. Ved sin Afgang fra Universitetet udstedte hans Privat-

¹⁾ Program fra Odense Kathedralskole 1866, S. 54. Nyt hist. Tidsskr. V, 147.

²⁾ Program for Odense Skole 1866, S. 60.

³⁾ Se nedenfor, S. 11.

⁴⁾ Kommunitetets Matrikel i Konsist. Arkiv

præceptor, M. Jon Jakobsen Venusinus, følgende Testimonium for ham:

Jonas Jacobus Venusinus, Eloquentiæ in alma Academia Hafniensi Professor publicus, Lectori benevolo S.

Annus est et semestre, postquam in album civium hujus Academiae nomen suum adscribi fecit, qui has exhibet, Matthias Joannis Mediotrajectensis. Deinde v. sese in meam dedit clientelam. Ex eo tempore suam in studiis industriam ac diligentiam cum pari modestia vitæque innocentia nobis comprobavit, ut bonis omnibus gratus et acceptus fuerit, adeo ut ipsi unà cum aliis 29 honestis adolescentibus primus in Philosophia honorum gradus omnium consensu collatus sit: Qvod ipsius erga me officiositas meusque erga ipsum amor scripto etiam testari me fecit. Bonis igitur omnibus atque unicè inprimis venerando et amplissimo viro, D. M. Jacobo Matthiæ Episcopo Otthoniensi, Domino et amico de me bene merito, ipsum commendando, rogans, hominem sibi aliàs gratum, etiam nostri respectu deinceps magis amare et ornare velit, ut ea ratione me sibi devinctiorem reddat, cui officiose meam operam et studium defero et dico. Vale Lector. Portuæ Danorum 27 Septemb. Anno 1603¹⁾.

I dette Testimonium var Mads Jensen særlig anbefalet til Biskoppen i Odense, M. Jakob Madsen, og da denne sikkert allerede fra hans Skolegang kjendte hans Flid og gode Evner, tog han ikke i Betænkning endnu samme Aar at beskikke ham til Rektor i Svenborg, hvor der den Gang var en lille Latinskole.

Inden sin Bortgang fra Kjøbenhavn havde Mads Jensen forøvrigt givet et lille Vidnesbyrd om, hvad der kunde ventes af ham. Der er nemlig — mærkeligt nok — endnu bevaret et Manuskript af ham fra den Tid. Det findes nu

¹⁾ Samtidig Afskrift i Ny kgl. Saml. 271, 8°, S. 280.

iblandt Rektor Jens Worms Samlinger i Horsens Skolebibliothek og har følgende Titel:

Expositio quædam allegorica Haffniæ conscripta
A^o. 1603 a Matthia Joannis Medelfard.

Skriftet handler om moralske Begreber, angaaende hvilke der er samlet en Række ofte træffende dicta sententiosa. Begreberne begynde med Abstinencia og fortsættes i alfabetisk Orden til Ebrietas (videre i Alfabetet er der ej naaet). Som Prøve kan anføres de to første Sentenser under »Abstinencia«:

Ut mensura medicamenta sumuntur, sic alimenta ne ultra justum pondus assumantur; ut enim medicamenta, si nimia adhibentur, decumbenti sunt venena, sic natura paucis contenta; si ipsi ingerantur ultra quam tolerat, lethiferum est et animæ et corpori.

Quanto terra plus pingvatur, tanto plures spinas producit, sic caro nostra.

I Efteraaret 1603 blev Mads Jensen Rektor i Svenborg¹⁾, men allerede Aaret efter kaldtes han til Kapellan ved S. Nicolai Kirke sammesteds. I denne Stilling vandt han megen Yndest, saa Borgmestere og Raad tilbød ham højere Løn, om han vilde blive hos dem. Men hans Hu stod til at fortsætte sine alt for tidlig afbrudte Studeringer, og da han vel havde samlet lidt til at rejse for, eller maaske støttedes af en eller anden Velynder, saa nedlagde han 1606 Præsteembedet for at drage udenlands. Inden hans Bortrejse forsynede hans Sognepræst, Hr. Segud Jørgensen, der tillige var Provst i Sunds Herred, ham med et udmærket Vidnesbyrd (i det latinske Sprog), hvori hans retskafne Karakter, hans Flid og Dygtighed højlig rostes²⁾.

¹⁾ Se hans af Dr. Oluf Worm forfattede Gravskrift (Zwergius, Siæl. Clereci, S. 550). Det er urigtigt, naar en af hans Disciple, Peder Andersen Perlestikker, siger, at han blev Skolemester 1605 (Nyt hist. Tidsskr. V, 146).

²⁾ Et Udtog af dette Vidnesbyrd findes indført i det nedenfor meddelte Testimonium fra Wittenberg.

Om Mads Jensens fireaarige Studierejse, der særlig gjaldt Vittenberg, og om de Personer, med hvilke han især færdedes, faa vi en ret god Forestilling gennem hans endnu (i Thottske Saml. 567, 8°) bevarede Stambog, for hvis Hovedindhold, der nedenfor skal gjøres Rede med et Udtog af de fleste og vigtigste Antegnelser i samme. Bogen er en tyk Oktav, overordentlig smukt indbunden i presset Læder med mange Sirater og med Guldsnit. Paa Bindets Forside staar: M. J. MF. og paa Bagsiden: 1606¹). Titelbladet lyder, som følger:

JHS.

Thesaurus Amicorum

sum

Matthiæ Jani Medelfardepsis Dani.

Sermo Dei penetrabilior omni gladio ancipiti.

*Λογίζομεθα πίστει δικαιούσθαι ἄνθρωπον χωρίς
ἔργων νόμου.*

Wed Troen allene till Jesum Christ

Skenckis alle den euig Salighed wist.

Wittebergæ Prid. Non. August.

Anni Christi clō Io c vi.

Mpp.

Duas propter causas aliorum inscribimus libris rogati: primò ut librorum possessores olim recordentur, suisque poteris indicent, quibus in locis et quo tempore versati sint; Secundò ut certa habeant testimonia, quibuscum familiariter vixerint, et quod verà amicitia illis fuerint conjuncti.

Philip: Melanch:

¹) Bogen ejedes midt i forrige Aarhundrede af Biskop L. Harboe (s. Zwergius, Siæl. Cler. S. 542 f., hvor det dog urigtig siges, at Stambogen viser, at Mads Jensen begav sig til Wittenberg 1607). Siden ejedes Bogen af en vis Brønlund, der forærede den til sin •patronus optimus• Etatsraad Langebek. Paa Auctionen efter denne købte Grev O. Thott Haandskriftet. Se Tillæg Nr. 1.

Efter Titelen følger et Digt paa 4 Sider med Overskrift »Venskabs Billed« og undertegnet: K. C. (o: Knud Christensen). Da Forfatteren skrev en utydelig Haand, er Digtet meget vanskeligt at læse selv for den, der er fortrolig med hin Tids Skriftræk. Begyndelsen lyder saaledes:

Det haver været i mange Aar
 En mindelig Klage og Kære,
 Der Pungen hænger alt ved Laar,
 Vil Venskab gjerne være;
 Og naar som Lykken vender sit Hjul,
 Ulykke gaar nogen til Hænde,
 Da gaar for hannem hans Venner i Skjul,
 Som de, hannem aldrig kjende.
 Gryde-Venner kaldes de ret,
 Med Venner ej kunne faste;
 Naar Grøden ej syder, er Venskab forgjæt,
 I Vandet de Halen kaste¹).

Meningen af det hele er da, at det gjælder om at vælge paalidelige Venner, der ikke svigte paa Nødens Dag. Digtet ender med følgende Strofer:

Gud unde os alle at leve saa vel
 Og lade saa Venskab paakjende,
 At vi kunne gjøre hverandre slig Skjel,
 Som vi igjen ville have og hænde.

Samme Forfatter — maaske Præsten Knud Christensen i Grejs ved Vejle — har bag i Stambogen skrevet et andet dansk Digt, indeholdende en kraftig Opfordring til et gudfrygtigt Levned. Det er dateret: Vejle, 20. Sept. 1613.

Stambogsbladene begynde sædvanlig med en Sentens af religiøs, moralsk eller andet Indhold, hvorpaa følger nogle kortere eller længere Mindeord til Bogens Ejerman, i hvilke Forfatterne udtale deres Følelser for ham og deres gode Ønsker for hans Fremtid. En af Sentenserne er den

¹) Læsningen af den sidste Linie er noget usikker.

i Stambøger fra hin Tid jevnlig forekommende: »Peregrinantibus hoc evenit, ut multa habeant hospitia, paucas amicitias«. Dette synes dog ikke at have passet paa Mads Jensen, der tvertimod ved sin hele Personlighed, sit tiltalende Ydre og en vis aandelig Overlegenhed synes at have forstaaet at knytte mange til sig, og det ikke blot af hans egen Stand, men ogsaa en Mængde baade danske og fremmede Adelsmænd, hvis varme Venskabsord vi finde i Stambogen. En af hans Landsmænd kalder ham en »forstandig, lærd og erfaren Mand«, og det er vel netop disse Fortrin, ved Siden af et vindende Væsen, der have knyttet saa mange til ham.

Mulig har han, særlig i den sidste Del af sit Ophold i Wittenberg, virket som Manuduktør eller Privatdocent. I ethvert Tilfælde vide vi, at han er optraadt offentlig som Deltager i mange filosofiske og theologiske Disputatser¹⁾, af hvilke i alt Fald én er bevaret, der bærer følgende Titel:

Exercitationum Theologicarum Disputatio VI, in qua problema Theologicum idque de Prædestinatione vel electione filiorum Dei ad salutem discutendum proponitur in Acad. Witeberg. auctore & præside Johanne Förstero, SS. Theol. D. & Profess. Publ., resp. Matthia Johannis Medelfardensi Fionia-Dano ad d. XV Oct. Witeb. 1608. 4°.

Stambogsbladene ere, for de rejsende Students vedkommende, sædvanlig beskrevne kort før deres (eller Bogens Ejers) Afrejse og yde saaledes jevnlig nogen Oplysning om deres Rejsefærd. Da Antegnelserne imidlertid uden Orden ere indførte rundt om i Bogen, har det været nødvendigt for Oversigtens Skyld at ordne Udtogene efter Affattelsestiden, hvorved man tillige faar Oplysning om de kortere Udflugter til andre Universitetsstæder, som Mads Jensen fra Tid til anden gjorde, idet han dog efter saa-

¹⁾ Se Testimoniet af 29 Juni 1610 (ndf. S. 8—10).

danne Udflugter atter vendte tilbage til Wittenberg, der var hans egentlige Standkvarter i Aarene 1606—10. I Foraaret 1607 var han saaledes i Leipzig. I Maj og Juni d. A. har han maaske været en lille Tur hjemme for at skaffe Midler til forsat Ophold i Wittenberg, da han ses at have passeret Rostock. I Slutningen af Oktober s. A. rejste han over Berlin til Frankfurt an der Oder, hvor der den Gang var et Universitet, der jevnlig besøgte af studerende fra Danmark. Men inden Jul var han atter tilbage i Wittenberg, I Foraaret 1608 gjorde han over Dresden en Udflugt til Prag og Carlsbad. I Prag stiftede han Bekjendtskab med Tyge Brahes der endnu værende Slægt, hans Svoger, den ulykkelige Guldsmager Erik Lange, hans Svigersøn Frants Tengnagel og hans Søn Jørgen Brahe. Paa Hjemvejen besøgte han Universitetet i Jena, hvor flere Danske studerede. I Juni 1609 gjorde han en Udflugt til Magdeburg og Halberstadt. I Slutningen af August s. A. rejste han over Rostock hjem til Danmark, men vendte dog atter (uvist naar) tilbage til Wittenberg. Hans Ophold her afsluttedes i de sidste Dage af Juni 1610. Det var netop paa den Tid paa Bane, at han med det allerførste skulde kreeres til Magister, da han fra »en høj og hos den danske Konge meget indflydelsesrig Herre« fik et Vink om at vende hjem, hvilket Bud han da ogsaa efterkom. I Anledning af hans Afrejse udstedte det wittenbergske Universitets Rektor følgende Vidnesbyrd, der viser, hvor høj Pris man satte paa ham. Det turde vel ogsaa være et Tegn paa særlig Agtelse, at man lod Testimoniet trykke, saa at Ejeren deraf kunde have flere autentiske Exemplarer at disponere over ved forefaldende Lejligheder.

Rector Academiæ Wittebergensis
M. Erasmus Schmid, Delitianus,
Græcæ linguæ Professor Publicus

Lectori cum debita honoris Præfatione S. D. Nihil
ferè est, quod libentius & maiori alacritate animi facere

solemus, quàm si alicujus ex alumnis nostris Virtuti testimonium dare occasio est, præsertim eximiæ alicui et quæ paucorum est. Videmur enim tunc operosi et diuturni laboris nostri fructum aliquem cum publica quasi gratulatione spectantium metere. Ejusmodi autem exemplum & argumentum virtutis nunc etiam datur, Matthias Johannis Medelfardensis ex Fionia Danus. Is quidem in hac Academia quadriennium, et quod excurrit, versatus est, atque ita versatus est, ut, si res ipsius tulissent, optaremus, diutius potuisset cæteris in hac militia specimen Doctrinæ et Virtutis daturus. Et credimus, immo scimus, si arbitrij ipsius fuisset, diutius hic permansisset: quandoquidem hæc schola ita homini placuit, ut cum Rostochiensem, Francofurtanum, Jenensem, Lipsiensem, Pragensem vel ad breve aliquod tempus coluisset, vel obiter perlustrasset, nullam ex omnibus tanti æstimârit, in quâ tot annos duraret, et ubi Honores etiam & publicum Doctrinæ præmium rogare vèllet, si sors ita tulisset. Et nunc quidem in eo ipso erat, ut Collegio Philosophico nomen suum inter Candidatos Magisterii solenniter profiteretur: ipsumque etiam Collegium jamnunc tacito affectu de tali & tanto Candidato sibi gratularetur: quippe qui non tam honores ab eodem petere, quam eidem, doctrina illa sua excellenti, esse honori videbatur. Sed omnis hæc machina ex transverso turbatur, dum a Viro magno et apud Regem suum potente in patriam subito avocatur, tempore plane alieno, et quo (ut diximus) ferrum ipsius, veteri verbo, jam in igni erat. Haud dubie Virtus & Doctrina singularis, quâ nomen et memoria ipsius jampridem in patria inclaruit, hominem ad munus aliquod destinatum retraxit. Nam & ante, quam in Germaniam veniret, Scholæ Suenburgensis Rectorem fuisse intelleximus, atque adeo etiam in Ecclesiâ Christi ibidem Administrum & synergon. Vidimus etiam Testimonium, quod Reverendus Dn. Segidius Georgii, Ecclesiæ ad D. Nicolai Pastor, et Provinciæ Sundsherit Præpositus, M D C VI istinc profecturo dedit: in quo voce quasi publica testatur ac pro-

fitetur, se totamque adeo Ecclesiam hunc Matthiam Johannis, ob singularem illum candorem, doctrinam, fidem & industriam, non sine interiori animi affectu, immo non sine multorum lacrimis dimisisse. Præterea Senatores Reipub. illius luculentius etiam salarium stipulatos, si operam suam diutius Ecclesiæ vellet addicere. Sed pervicit calor ingenij et præsumptio majoris operæ: ut ista omnia non sane parva magno animo negligeret, & Germaniam, nostramque inprimis Academiam, aliquandiu incoleret, quod in annos (ut diximus) jam quattuor & amplius, singulari cum emolumento et honore sui et patriæ communis fecit: præterque solennes istas lectionum auscultationes, ingenium etiam & industriam multifarijs Disputationum, cum Philosophicarum tum Theologicarum, exercitijs studiose occupavit. Sane, quod in nobis est, hunc Virum bonis litteris & nominatim Daniæ suæ gratulamur: et nostro etiam loco, si fas est, rogamus, omnes ij, in quorum manu est Virtuti pretium statuere, felix hoc Patriæ depositum omni modo commendatum sibi esse patiantur. Ita nos bona fide testamur pariter & optamus, atque hoc judicium nostrum & affectum sigillo Academiæ publico insignivimus, die xxix. Junij, anno Christiano M D C X¹).

Efter Hjemkomsten fra Udlandet træffe vi Mads Jensen i Begyndelsen af September 1610 i Kjøbenhavn, hvor en af hans Disciple fra Svenborg, den ved sine Bidrag til Tidshistorien ikke ubekjendte Anders Pedersen Perlestikker, opsøgte ham for at raadføre sig med ham om sine Studier. Paa den Tid havde Mads Jensen sit »Hospitium« hos den bekjendte »Dorthe Docters«, Enke efter Professor, Dr. Anders Lemvig²). En Maanedstid senere (15. Oktober) erhvervede han, samtidig med en Del andre unge Mænd, hvoriblandt Anders Christensen Arrebo og Jens Dinesen Jersin, Magistergraden under Professor Hans Jensen Alanus's

¹) Trykt Blad i Kgl. Bibl. (Afskrift i Gl. kgl. Saml. 1076 Fol.).

²) Nyt hist. Tidsskr. V, 147 Not. og 150—1.

Dekanat¹⁾. En passende Stilling aabnede sig for ham, da Sognepræsten i Vejle og Hornstrup, M. Peder Christensen (Riber), døde den 5. December 1610²⁾. I Begyndelsen af det følgende Aar kaldtes M. Mads Jensen Medelfar nemlig til hans Efterfølger; 1612 blev han tillige Provst i Nørvangs Herred³⁾.

Der er opbevaret et Brev, dat. Vinding 16. April 1611, fra den tidligere nævnte Hr. Rasmus Jensen til Broderen (*»Fatri meo dilectissimo, M. Matthiæ Jani, Ecclesie Viellensis pastori fidelissimo«*), hvori han meddeler, at deres gamle Onkel (*»avunculus«*) nys havde mistet sin Hustru, Sara, og derfor var meget nedbøjet. Da Hr. Rasmus ikke vidste, om Broderen kunde faa Tid at komme til Assens (hvor Onkelen synes at have boet), foreslog han ham, at de skulde mødes, enten hos deres Søster Karen i Midelfart eller hos deres Slægtning, Hr. Erik (Pedersen) i Gamborg; han vilde nemlig gjerne tale med Broderen, bl. a. fordi der var kommet ham et Rygte for Øre, om at denne skulde giftes med en Pige, der opholdt sig i et adeligt Hus i Nærheden af Vejle. Herom skriver han saaledes:

»Adfuit mihi studiosus quidam hisce diebus, qui mihi rumores novos rettulit de tuo conjugio cum puella quadam, quæ vivit in aula alicuius nobilis etc., quam eius narrationem quamvis ego ut falsam et cum risu accepi, juramento tamen dicta sua confirmare ausus est, addiditque, quod etsi eò animus tuus non inclinet, nobiles tamen velle pro sua autoritate tibi hoc demandare, et suum propositum pro imperio in actum deducere. Apud me fidem hæc non merentur, utpote quod sciam, hasce esse plebeiorum hominum, non nobilium, qui perfectius sunt enutriti

¹⁾ Personallhist. Tidsskr. III, 133.

²⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. II, 472 ff. Dansk biogr. Lex. III, 475. Bloch, Den fyenske Geistl. Hist. I, 612.

³⁾ Zwergius, Sjæl. Cler. S. 5 O.

in pietate et bonis moribus, consuetudines, quod statuunt, conjugia aut esse fatalia aut hominum sola voluntate peragi, Deum interea, conjugii authorem et conservatorem, otiosum in Cœlis collocantes. Sed quicquid est, sive verum sive vanum, quod de hisce mihi dictum est, svadeo, ut eius ductum sequaris, qui in aula vivit cœlesti: splendorem aulæ terrenæ te inescare noli permittere, maximè, ut idem studiosus mihi retulit, quod illinc animus tuus abhorreat. Si enim beneficium est talem elocare puellam, conferant illud boni isti nobiles in alium, qui majora apud eos promeruit, quam tu, qui jam primum iis est cognitus. Si autem onus est alicuius humeris imponendum, ferat illud alius, cuius mores et amores perfectius illis sunt cogniti. Neque propter vicinitatem aulæ, aut ea quæ illinc ad te emanare possunt commoda, aliquid de conjugio conclude; nescis enim, quam diu ibi pedem figes¹⁾«.

Saa vidt Hr. Rasmus Jensens forstandige Raad til Broderen i Ægteskabssagen. Det antydes ikke i Brevet, hvad det var for en Herregaard, hvorfra Tilbudet var udgaaet, men man kommer uvilkaarlig til at tænke paa Herregaarden Grundet²⁾, da to Blade i den tidligere omtalte Stambog ere daterede fra dette Sted (i Marts 1612). M. Mads Jensen har neppe faaet den ham tiltænkte Hustru; men inden Udgangen af Aaret 1611 indtraadte han i Ægteskab med den 20aarige Inger, Datter af Borgmester Jakob Let i Odense.

I Vejle vandt M. Mads Jensen megen Anseelse som Ordets Forkynder. Byens Borgmester, Clemend Sørensen, der har efterladt sig nogle Optegnelser fra hin Tid, siger om ham, at »han var en meget velbegavet Prædikant³⁾«. Og da Borgerne i Odense vilde have ham til deres Præst, var det nær kommet til en Krig mellem de to Byer. Herom

¹⁾ Original i Thottske Saml. 1086, Fol.

²⁾ Ejedes den Gang af den adelige Familie Vind.

³⁾ Gaarmann, Efterretninger om Veile, S. 73.

fortæller M. Mads Jensens ovennævnte Discipel, Anders Pedersen Perlestikker, følgende: »Der Mester Laurits Sommer udi Odense var hensovet¹⁾, kaldede Odense Borgere Mester Mads fra Vejle til Odense at være Sognepræst til Graabrødre Sogn; hvilket fortrød Vejle Borgere, hvorfor de anklagede hannem for Kongl. Majestæt, at han var dragen fra dennem uden Sag. Odense Borgere sagde sig at have saadant Privileg og Frihed, at kalde en Præst, hvo de vilde. Mester Mads undskyldte og erklærede sig, at han ikke havde begjæret at drage fra Vejle Borgere, mens Odense Borgere havde selv kaldet hannem. Dommen blev gjort, at han skulde drage tilbage igjen fra Odense til Vejle. Og fik [o: havde tidligere faaet] fornævnte M. Mads sit første Giftermaal udi Odense med en af Jacob Letts Døtre²⁾«. Den sidste Bemærkning indeholder maaske Forklaringen, hvorfor M. Mads Jensen havde haft Lyst til at ombytte Vejle med Odense. Men efter ovenstaaende Beretning fra en samtidig, der tilmed var nøje kjendt med ham, maa man antage, at hans Ophold i Odense har været af meget kort Varighed. Der berettes dog, at hans Navn med andre Præsters i sin Tid fandtes indbrændt i en Rude i den forrige Provstebolig i Odense³⁾.

I Februar 1614, da det store Møde af Rigsraader og Bisper holdtes paa Koldinghus under Kong Christian IV's Forsæde for at dømme i Sagen mellem Dr. Hans Povlsen Resen og M. Oluf Kock, var Dr. Mads Jensen tilstede i Kolding, som det fremgaar af de Mindeord, som flere af Bisperne ved denne Lejlighed have skrevet i hans Stam-bog. Da Kock som bekjendt blev afsat, er det formodentlig ved samme Lejlighed blevet foreløbig afgjort, at M. Mads Jensen skulde være hans Eftermand. Nok er det i ethvert

¹⁾ Magister Laurits Jørgensen Sommer, Sognepræst ved Graabrødre Kirke i Odense, døde 25. August 1613 (Bloch, Den fyenske Geistlh. Hist. I, 611).

²⁾ Nyt hist. Tidsskrift V, 146 f.

³⁾ Bloch, anf. Skr. I, 613.

Tilfælde, at der under 25. Maj 1614 udgik et Kongebrev til »Mester Mads, Sognepræst udi Vejle¹⁾« af følgende Indhold: »Vider, at vi naadigst haver Eder forordnet og tilskikket herefter at skulle tjene Menigheden til S. Nicolai Kirke for en Sognepræst udi vor Kjøbsted Kjøbenhavn. Thi bede vi Eder og ville, at I retter Eders Lejlighed efter, med det allerførste at være udi forskrevne vor Kjøbsted Kjøbenhavn tilstede, der sammesteds efter vor naadigste Anordning samme Kald at annamme og det siden fremdes betjene«²⁾.

Som Præst ved Nicolai Kirke forrettede Dr. Mads Jensen Christian IV's og Kirsten Munks »morganatiske« Ægtevielse. Herom beretter Holberg følgende i sin Danmarks Historie under 1615: »Ægteskabet gik i en Hast for sig paa Lunde Bispegaard i Skaane, saa at ingen vidste noget derom, førend Hans Majest. selv erkyndigede Rigets Raad saadant. Vielsen skete af Nicolai Sognepræst i Kjøbenhavn, Mag. Mads Jensen, hvilken hid hen var forskreven, med saadan Ceremoni, at Kongen rakte hende sin venstre Haand, og hun igjen Kongen den højre, som brugeligt er i de ulige Giftermaal«. Dette er siden gjentaget af forskjellige og da særlig af M. Mads Jensens Biografer (Zwergius, Bloch og Cawallin). Men er det rigtigt? I den Ligtale, M. Christen Sommer, Præst i Tyrsted og Uth, 1658 holdt over Fru Kirsten Munk siges: »Lod Hs. Kgl. Maj. Ao. 1615 den 14. Mart. ved en Skrivelse hende til sin Ægtefælle begjære udaf hendes hjertekjære Moder, hvilken kongelige Begjæring den salige Frue ingenlunde vidste at kunne udslaa, mens den antog for en sønderlig Naade og stor Lykke, derfor gjerne i al Underdanighed derudi villigede, og

1) Af denne Betegnelse fremgaar det altsaa med Vished, at hans Kaldelse til Odense er bleven annulleret, hvad hverken Zwergius, Bloch eller Wiberg have haft Rede paa. Den sidste lader hans Eftermand i Vejle blive beskikket 12. Aug. 1613, hvilket da heller ikke kan være rigtigt.

2) Nielsen, Kbhvns. Diplom. V, 24.

holdt Hs. Kgl. Maj. sit Bilager samme Aar paa Frederiksborg Slot den 31. Decembris¹⁾. Fortællingen om, at Præsten fra Nicolai Kirke blev hentet over til Lunds Bispegaard for at vie Kongen, forsvinder altsaa af Historien. Dog er det alligevel sandsynligt, at Vielsen er forrettet af Mester Mads. Vel kunde man mene, at denne Forretning maatte tilfalde Kongens Hofpræst, men da Christian IV paa den Tid ikke havde nogen saadan²⁾, falder Indvendingen bort, saa meget mere som det er bevisligt, at ogsaa M. Mads Jensens Formand ved Nicolai Kirke, den tidligere nævnte M. Oluf Kock, havde betjent den kongelige Familie, idet det nemlig var ham, der 1612 havde berettet Dronning Anna Catharine paa hendes yderste. Man behøver derfor ikke, som nogle have gjort, at antage, at Mester Mads har staaet i et særligt Forhold til Kirsten Munk eller hendes Slægt. Han udførte Forretningen simpelt hen paa Embeds Vegne, fordi Sognepræsten ved Nicolai Kirke vikarierede som kgl. Confessionarius, naar der ingen særlig Hofpræst var. Men vel er det muligt, at den Omstændighed, at han havde viet Kongen, har bidraget til hans senere Forfremmelse.

Som Præst ved Nicolai Kirke opnaaede Dr. Mads Jensen et anset Navn. Sivert Grubbe fortæller i sin Dagbog: »Den 7. April 1616 var jeg tilligemed Kansleren (Chr. Friis til Borreby) til Borgmester Christen Albertsens Begravelse i S. Nicolai Kirke og hørte der for første Gang M. Mads Jensen prædike. Om ham sagde Kansleren: Denne Prædikant kan med Ret og Skjel kaldes en dansk Taler«³⁾. Da Christian IV efter Hofpræst, M. Hans Michelsens Kaldelse til Biskop i Odense⁴⁾ ikke havde antaget nogen ny Hofpræst, fulgte M. Mads Jensen i Juli 1616 Kongen til Herre-

¹⁾ Bang, Saml. af nytt. og opbygg. Materier I, 302. S. Birket Smith, Leonora Christine, Grevinde Ulfeldts Hist. I, Anm. S. I

²⁾ Se Grundtvig, Meddel. fra Rentekammer-Archivet. 1872, S. 179.

³⁾ »Orator Danicus«. Danske Mag. 4. R. IV, 44.

⁴⁾ Han aflagde Bispeeden 2. Juli 1616.

dagen i Oslo. Kansler Christian Friis, der var med i Kongens Følge, blev paa denne Rejse syg til Døden. Under disse Forhold var Mester Mads hos ham paa det sidste, førte mange Samtaler med ham — mest paa Latin — om religiøse Emner og beredte ham til hans Bortgang fra Verden. Siden holdt han Ligprædiken over ham, 19. Aug. 1616, i Frue Kirke i Kjøbenhavn, hvilken Tale Aaret efter udkom i Trykken¹⁾.

Selv havde M. Mads Jensen ikke længe før lidt et smerteligt Tab, idet hans 25aarige Hustru, Inger Jakobsdatter Let, der allerede havde født ham tre Børn, døde 14. April 1616 i Barselseng med det fjerde, uden af være bleven forløst. Ifølge et Sørgeprogram, som Universitetet udstedte over hende, var hun født i Odense 1591 og havde Bryllup 1611. Det antages, at Efterretningen om, at hendes Mands Broder, den tidligere nævnte Hr. Rasmus Jensen i Vindinge, var død 27. Marts 1616, har haft en meget uheldig Indflydelse paa hende og har fremskyndet en utidig Fødsel²⁾. Hendes Ægtefælle satte hende et smukt Minde i Nicolai Kirke³⁾.

Den Yndest og Anseelse, M. Mads Jensen havde erhvervet paa de højeste Steder, bevirkede ikke blot, at Venner og Bekjendte henvendte sig til ham, naar noget skulde udvirkes hos Regjeringen⁴⁾, men ogsaa at han 9. Oktober 1616 kaldtes til Hofprædikant og kgl. Confessionarius, hvorpaa han ikke længe efter (8. Januar 1617) forlenedes med et Kannikedømme i Roskilde⁵⁾.

¹⁾ Hos Bricka og Gjellerup, Den danske Adel i det 16. og 17. Aarh. I, 151 ff. er den Del af Talen, der indeholder Kanslerens Personalialia, aftrykt. Særlig berettes udførlig om M. Mads Jensens mærkelige Samtaler med den døende Mand.

²⁾ Resen, Inscript. Hafn. p. 168—9. Zwergius, S. 547.

³⁾ Programma funebre (forfattet af D. Oluf Worm) i Rostgaardske Saml., 121 Fol., (p. 41).

⁴⁾ Se Tillæg, Nr. 2.

⁵⁾ Sjælandske Registre, Nr. 16, Fol. 224 og 232.

Som Hofprædikant havde han Bolig ved Frederiksborg, hvor Kongefamilien mest opholdt sig. Den 1. Oktober 1617 indtraadte han i nyt Ægteskab med en adelig Jomfru, Margrete Torlofsdatter (Datter af Torlof Knudsen), som af Laurids Udsen, Slotsherre paa Skanderborg, var bleven ham tilsagt; Kongen kostede deres Bryllup¹). Heller ikke dette Ægteskab blev af lang Varighed, da Fru Margrete døde 26. Januar 1619, efter at hun Juledag 1618 havde født en Søn, der døde 3 Dage efter Fødselen. Hun jordedes med Barnet i Herlev Kirke ved Frederiksborg, hvor fornemme Familier fra Frederiksborg søgte deres Gravsteder, fordi Begravelser ikke maatte finde Sted i Slotskirken, og Byen Hillerød ikke havde nogen egen Kirke. Hendes Ægtefælle satte et Epitaphium med en længere latinsk Indskrift over hende²).

Da Rigsraad Breide Rantzow, Statholder i Kjøbenhavn, døde 10. Januar 1618, blev M. Mads Jensen opfordret til at holde Ligprædiken over ham, skjønt Sognepræsten ved S. Nicolai Kirke, Mag. Anders Christensen Arrebo, i hvis Sogn den afdøde havde boet, paa det sidste havde været hos ham og berettet ham. Begravelsen foregik fra S. Nicolai Kirke den 25. Januar, og Ligtalen (over Es. 3, 1-5) udkom samme Aar i Trykken. Tilegnelsen til den afdødes Børn og Svigerbørn er dateret: Fredericksburg 23. April 1618.

Rimeligvis har Mads Jensen i sin Egenskab som Hofprædikant oftere ledsaget Kongen paa hans Rejser. I ethvert Tilfælde træffe vi ham i Februar 1619 i Varbjerg, hvor Christian IV havde en Sammenkomst med Gustav Adolf. M. Mads Jensen prædikede her i Fastetiden, og Sivert Grubbe har i sin Dagbog antegnet de Emner, han behandlede³).

¹) Hofman, Danske Adelsmænd III, 265. Tab. I den latinske Gravskrift kaldtes hun Margarita Torlovia.

²) Zwergius, S. 548.

³) Danske Mag. 4. R. IV, 58.

Den Yndest, M. Mads Jensen nød som Hofpræst, gjorde ham saa at sige selvskreven til en højere Stilling, naar en saadan tilbød sig. Den 4. November 1619 døde Biskoppen i Lund, M. Povl Mortensen Ostrup, og det laa da nær for Stiftets Gejstlighed at henvende deres Opmærksomhed paa Kongens Hofpræst, da de kunde være temmelig visse paa her ikke at møde nogen Modstand fra de højeste Steder. Det er ogsaa vel muligt, at Kongen ligefrem har givet dem Anvisning paa M. Mads Jensen Medelfar. Nok er det, at denne blev valgt og den 23. Februar 1620 aflagde Superintendenteden til Kongen¹⁾, hvorpaa der udstedtes følgende Bestalling for ham:

Vi Christian IV (osv). gjøre alle vitterligt, at efterdi os elsk. hæd. og højl. Mand M. Mads Jensen, vor Hofprædikant, er nu udvalgt og kaldet til Superintendent at være udi Lunde Stift efter afg. M. Povel Mortensen, som tilforn var Superintendent der sammesteds, og forskr. M. Mads Jensen nu haver gjort os sin Ed, samme hans betroede Embede og Kald af hans yderste Formue kristeligen, troligen, gudfrygteligen og ustraffeligen at skulle forestaa: Da ville vi med dette vort aabne Brev have bevilget, samtykt og stadfæstet forskr. M. Mads Jensen, Superintendent at være udi forskr. Lunde Stift, og til samme Kald at skulle have, nyde og beholde al hvis Rente og Rettighed, en Superintendent der sammesteds er tillagt, og skal han derimod være forpligtet, sit Embede og Kald troligen og redeligen at forestaa, som en kristelig Superintendent bør at gjøre, og have flittig Opseende med, at Guds Ord prædiktes og læres rent og purt allevegne udi Stiftet. Desligeste, at Skolerne med gode og skikkelige Personer til Skolemestere, som Ungdommen udi Gudsfrygt og boglige

¹⁾ Chr. IV's Dagbog i Nyerups Mag. for Reiseiagttagelser IV, 485. Hvad der i Ny kirkeh. Saml. VI, 89 siges om Mads Jensen Medelfars Kaldelse til Biskop (og navnlig det urigtige Aarstal) bør rettes efter det ovenstaaende.

Kunster retteligen kan opdrage, blive forsørgede, og at altingest med Religionen ganske skikkeligen og ordentligen tilgaar efter Ordinansen, og udi Visitats og anden Bestilling, som hans Kald og Embede udfordrer, sig flitteligen og uforsømmeligen lader befinde. Thi bede vi og byde alle Provster, Sognepræster, Sognedegne og alle andre gejstlige udi forskr. Lunde Stift at holde og kjende forskr. M. Mads Jensen for eders Superintendent, og at I værer hannem paa hans Embeds Vegne i alle tilbørlige Sager hørige og lydige. Ladendes det ingenlunde. Givet Hafniæ 2. Martii Ao. 1620¹⁾.

Samme Dag, som ovenstaaende Bestalling udstedtes, udgik der ogsaa et kongeligt aabent Brev til alle Undersaatte, Fogeder, Lensmænd, menige Adel og Ridderskab i Lunde Stift om at yde M. Mads Jensen al fornøden Bistand til hans Bispembedes Fremme²⁾. Den paafølgende 2 April, 5te Søndag i Fasten, indviedes han i Lunds Domkirke til sit ny Embede af Sjælands Biskop, Dr. Hans Povlsen Resen³⁾.

Endnu er bevaret en lille Række Breve, skrevne især af skaanske Præster til M. Mads Jensen i den allernærmeste Tid, efter at han var bleven Biskop, og hvori man dels ønsker ham til Lykke og udtaler sine gode Forhaabninger om hans Virksomhed i Stiftet, dels forelægger ham forskellige Sager, hvis Afgjørelse var udsat paa Grund af Ledigheden i Bispesædet⁴⁾.

Efter Indbydelse tog M. Mads Jensen den 20. Juli 1620 den theologiske Doktorgrad ved Københavns Universitet, efter at han den forudgaaende 11. Juli havde fungeret som Respondens ved Biskop Resens »Dissertatio

¹⁾ Skaanske Registre, Nr. 4, Fol. 165.

²⁾ Skaanske Registre, Nr. 4, Fol. 166.

³⁾ Bloch, Den fyenske Geistl. Hist. I, 614. Danske Mag. 4 R. IV, 61 (her er Ordinationsdagen mindre rigtig angiven som 3. Apr.).

⁴⁾ Se Tillæg, Nr. 5—10.

III de gratia universali contra Piscatorem«. Sammen med ham kreeredes ogsaa Biskop Iver Hemmet fra Ribe, Biskop Hans Vandal fra Viborg samt Hofpræst M. Peder Klavsen Sture til Doktorer i Theologien¹). Samme Aar aflagdes Dr. Mads Jensen med et Kanonikat i Lund, da det omtrent fulgte af sig selv, at Biskoppen maatte være Medlem af Kapitlet i sin Stiftsstad. — Endnu kan omtales, at Dr. Mads Jensen den 29. Oktober 1620 for tredje Gang havde Bryllup, denne Gang med Mette, Datter af den rige og ansete kjøbenhavnske Borgmester Michel Vibe, i hvilken Anledning den i sin Tid navnkundige Latindigter Willich Westhoff, der var Medlem af Lunds Kapitel, hædrede Brudeparret med et højt stemt Epithalamion²). Til den nævnte ret ejendommelige Personlighed³) traadte Biskoppen i det hele i det venskabeligste Forhold. Den 30. Juli 1623 holdt han Ligtalen over Westhoffs (første) Hustru, Fru Anne Sparre⁴). Senere var Sønnen Frederik Westhoff Biskoppens Foged⁵).

Om Dr. Mads Jensen Medelfars Levned og Virksomhed i de 17 Aar, han beklædte Lunds Bispestol, kunde der være meget at fortælle, hvis man vilde gaa i det enkelte, da man endnu har denne Biskops (ligesom hans For-gjængers) Visitatsbog eller de Optegnelser, han gjorde, naar han visiterede i sit udstrakte Stift, der jo omfattede Skaane, Halland, Bleking og Bornholm⁶). Tillige findes der i Sivert Grubbes Dagbog talrige Notitser om kirkelige

¹) Bloch, anf. St. Rørdam, Hist. Kildeskrifter II, 721.

²) W. Westhovii Poemata II, 126.

³) Hos Wad, Medd. om Rektorerne paa Herlufsholm, S. 17—48, findes en Biografi af Willich Westhoff von Westhofen.

⁴) Danske Mag. 4. R. IV, 67.

⁵) Som saadan omtales han 1631 (Herredags Dombogen).

⁶) Originalen findes nu i Rigsarkivet; talrige Notitser hos Cawallin, Lunds Stifts Herdaminne I—V, ere uddragne af den; men den fortjente vistnok i sin Helhed at offentliggjøres af en skaansk Videnskabsmand. Prøver ere meddelte hos Hübertz, Bornholm, S. 567 ff., og i mine Hist. Saml. og Studier I, 84 ff.

Handler (særlig Begravelser af adelige Personer) udførte af Biskoppen, paa hvem Grubbe, der var Lensmand paa Malmøhus og Stiftslensmand i Lunds Stift, satte overordentlig stor Pris, og for hvem han nærede et varmt Venskab¹⁾. Af Hensyn til, at Lunds Stift nu ikke mere hører til den danske Kirke, fatte vi os dog kortere om disse Forhold, end vi ellers vilde have gjort.

Det almindelige Indtryk, vi faa, er, at Dr. Mads Jensen har været en duelig og omhyggelig Tilsynsmand, maaske lidt mindre skarp i Formen end hans Forgjænger²⁾, men dog myndig nok, til at han derved kunde paadrage sig adskillige Ubehageligheder, der nedenfor skulle omtales. Hans Prædikemaade synes at have været mere allegoriserende end ellers sædvanligt paa hans Tid, og han viser sig saaledes som en Bebuder af et Omslag i Prædikemaaden, nærmest efter fremmed Mønster. Han valgte derfor fortrinsvis sine Texter af det Gl. Test., der begunstigede den allegoriserende Maade. Maaske det Ry, han var kommet i som en udmærket Taler, netop grundede sig paa det ny og derfor interessante, der var i hans Prædikemaade. I sin Visitatsbog har han et Steds antegnet, at da han 1622 visiterede i Munkelyngby, benyttede han som Text Højsang. 5, 2 og talte om, »hvorledes Brudgommen klapper (banker) paa Brudens Dør med Lovens, Evangeliets, Korsets (legis, lucis, crucis), Dødens og Dommens Hammer³⁾«; og det er kjendeligt, at han ogsaa i andre Taler har disponeret sit Emne paa lignende Maade. Ligesom andre Bisper i det 17. Aarhundredes første Halvdel var han meget søgt som Taler ved kirkelige Højtider (Brylluper, Begravelser) i adelige

¹⁾ Se Danske Mag. 4. R. IV, 62—83.

²⁾ Se dennes Levnedbeskrivelse i Dsk. biogr. Lex. I, 31. I Thottske Saml. 1056, Fol. findes et Brev af 8. Marts 1616 fra Biskop Povl Mortensen til Provst Jens Pedersen, Præst i Morup i Halland, der vidner om den store Skarphed, hvormed Biskoppen i sine Ord tugtede Almuens Ugudelighed og Gjenstridighed.

³⁾ Cawallin, Lunds Stifts Herdaminne. I, 39.

Huse. En Del saadanne Taler af ham ere ved de paa-gjældende Familiers Foranstaltning udgivne; men mange andre har Biskoppen holdt foruden dem, der udkom i Trykken¹⁾.

Den betydningsfuldeste kirkelige Handling, Dr. Mads Jensen som Biskop foretog, var uden Tvivl Indvielsen af den skønne Kirke, som Christian IV havde ladet bygge i den af ham anlagte Fæstning Christiansstad paa Alloen i Helgeaa²⁾. Kirkens Bygning havde staaet paa i henved 10 Aar; Indvielsen, der vistnok var forsinket ved Krigsforholdene, som ogsaa holdt Kong Christian borte fra Højtideligheden, foregik 8. Juni 1628³⁾. Fem Aar efter udgav Biskop Mads Jensen en meget udførlig Beskrivelse af hele Indvielsesakten under følgende Titel:

Encœnia Sacra, Christelig Indvielsis Prædicken, Effter . . . Her Christian den Fierdes . . . Befaling forrettet Hellig Trefoldigheds Søndag vdi . . . Hellig Trefoldigheds Kircke i den Kongelige Christianstad i Vilandsherridt wdi Skaane . . . 8 Junij 1628. Ved Matz Jensøn Medelfar, Theolog. Doct. Superintendent ofuer Skaane Stift. [Kbh. 1633. 4°].

Fortalen til Hr. Jørgen Urne til Alslev, Danmarks Riges Raad og Marsk, (3^{1/2} Ark) indeholder blandt andet en Udsigt over de vigtigste kirkelige Begivenheder i Danmark i Christian IV's Tid. Den er dateret: Lund 25. April 1633, og den slutter med en »Fortegnelse paa de fromme e. v. Adels-

¹⁾ Zwergius, S. 551 f. Worms Lex. I, 492 f. Bloch, I, 622 f. Danske Mag. 4. R. IV. 62. 64. 68. 74. 77. 78. 79. 83.

²⁾ Se F. R. Friis, Trefoldighedskirken i Christiansstad. Kbh. 1887. Her findes S. 17 den kgl. Befaling af 28. Apr. 1628 til Dr. Mads Jensen om ved første Lejlighed at indvie Kirken.

³⁾ Præsten i Christiansstad, M. Jørgen Christoffersen, havde Juledag 1626 paa egen Haand foretaget en Art Indvielse af Kirken, til Kongens store Mishag, hvorfor senere — efter nogen Vaklen — en ny Indvielse blev bestemt. (Bricka og Fridericia, Chr. IV's egenh. Breve, II, 135.

personer, hæderlige, høj- og vellærde Provster og Præster, vise og velagte Borgmestre og Raadmænd«, som vare tilstede ved Kirkens Indvielse. Derpaa følger en Række Æredigte til Forfatteren, nemlig af Willich Westhoff, Dr. Niels Foss, M. Mogens Grave, M. Michel Mouritsen (Stavanger), der alle vare knyttede til Kapitlet eller Gymnasiet i Lund, og af Præsterne M. Jørgen Jakobsen Grave i Aasum (Aasheim) og M. Peder Pedersen, Præst i Aarhus og Provst i Vilands Herred. Endvidere findes et meget smukt, kobberstukket Billede af Forfatteren og et latinsk Skema over de fast utallige Delinger og Underafdelinger i den derefter følgende Indvielsestale, hvorved den bliver maaske det mærkværdigste Exempel, man hos os har, paa en indtil det yderste gennemført Leddeling af en kirkelig Tale.

Beskrivelsen af Indvielsen er ikke uden Interesse. Biskoppen assisteredes af de tre nærmest boende Herredsprovster, M. Jørgen Christoffersen, Provst i Gers Herred og Præst i Christiansstad, Hr. Anders Sivensen, Provst i Vilands Herred og Præst i Østerløv, samt Hr. Niels Pedersen, Provst i Gjønge Herred og Præst i Melby og Tjørnerup. Skolens Disciple havde indøvet de Svar, der skulde gives af Choret. Navnlig fremhæves den smukke Virkning, det gjorde, da en »Discantist med en extraordinær høj, ren og velklingende, skøn og bævende Stemme« sang: »Hellig er Gud, vor Herre Zebaoth«, hvilket tre Gange blev gjentaget, hvorpaa Choret og Menigheden faldt i: »Som haver al Jorden fyldt med meget godt« osv.

Biskoppens Skrud var en Levning fra de gamle Ærkebispers Tid og beskrives saaledes: »Over en skøn, nyberedt, hvid Messeskjorte var hængt en lang kostelig Pallium eller Chorkaabe af Gyldenstykke, hvorpaa fandtes adskillige bardyrede Billeder i Tavler af Guld, og deriblandt Johannis Baptistæ og Evangelistæ Billeder, hvormed der fulgte et Humerale, paa hvilket vare mange skønne bardyrede Stykker i Guld og Silke, blandt andre Herrens sidste Nadvere, Jesu Korsfæstelse og Nedtagelse af Korset. Derhos var et

Pectorale, paa hvilket var stukket med Guldtraad i stort Mynster: Help Jhesus, Amen«.

Efter at de egentlige Indvielsesceremonier med dertil hørende Responsorier og Salmer vare til Ende, besteg Biskoppen Prædikestolen og talte over Dagens Text (Jesu Samtale med Nikodemus). Den trykte Tale udgør omtrent 300 Kvartsider. Først fremstilles i stor-Udførlighed det jerusalemske Tempels Historie; ogsaa andre Tempel- og Kirkebygninger nævnes; særlig dvæles ved Christian IV's Virksomhed for at opføre og smykke Kirker, og en omstændelig, i det enkelte gaaende Beskrivelse af den ny Kirke i Christiansstad gives. Siden følger en udførlig Fremstilling af Tempel- og Kirkevielsen i det gamle og ny Testamentes Tider, med Polemik imod en Del af de Ceremonier, der brugtes af Papisterne. Saa bredt har Forfatteren anlagt sin Tale, eller i det mindste den trykte Gjengivelse af samme, at han faar Lejlighed til at gennemgaa større Partier af den bibelske Historie og den kristelige Troslære med en saa rigelig Anvendelse af Skriftsteder og Citater af Kirkefædre og andre Skribenter (for en stor Del paa Latin), at deres Tal beløber sig til mellem ét og to tusinde.

Hvorledes noget Menneske har kunnet holde en saadan Tale, eller en Menighed holde ud at høre den — det forstaa vi ikke. Da Talen først udkom 5 Aar efter, at den var holdt, maa man imidlertid antage, at Forfatteren ved Bearbejdelsen af sit Udkast i høj Grad har udvidet det; men selv under denne Forudsætning maa Talen have optaget mange Timer. Som den nu foreligger, ligner den meget mere en lærd Afhandling end en Prædiken og giver egentlig ingen Forestilling om den Veltalenhed, der tillægges Dr. Mads Jensen Medelfar, uden for saa vidt der maa have hørt en overordentlig Hukommelse til for at memorere et saadant Foredrag, og en ualmindelig legemlig Begavelse som Taler, dersom denne Prædiken ikke skulde virke aldeles mortificerende paa Tilhørerne. Efter Prædiken

fulgte hvad Forfatteren kalder en lille Bøn (*precatiuncula*) paa 11 trykte Kvartsider; derpaa blev »Te Deum laudamus« afsunget, hvorpaa Biskoppen consecrerede og administrerede Nadveren for Menigheden; derefter fulgte en ny, i Dagens Anledning forfattet Bøn, og tilsidst (efter at Biskoppen havde lyst Velsignelsen) to 8stemmige »Moteter« med latinsk Text. Gudstjenesten begyndte Kl. 7 om Morgen, men Efterretning mangler om, naar den endte. Efter det foreliggende skulde man tro, at den har udfyldt hele Dagen.

Det følger omtrent af sig selv, at Dr. Mads Jensen som Biskop har haft Del i de betydeligere kirkelige Foranstaltninger fra hans Tid. Vi skulle her blot nævne, at han ifølge kgl. Befaling deltog i den Revision af Universitetets gamle Bestemmelser, der førte til Udstedelsen af de saakaldte »Novellæ Constitutiones« af 18. Maj 1621¹⁾. Med flere Biskopper og Theologer indkaldtes han til at møde i Kjøbenhavn 10. Januar 1629, for at gjøre Udkast til en Forordning, der skulde hjælpe til at fremme Kirketugt, Guds frygt og Sædelighed. Udbyttet af Forhandlingerne blev den bekjendte store »Forordning om Kirkens Embede og Myndighed mod ubodfærdige, samt om adskillige Gejstlighedens Forhold²⁾«. I Februar 1631 fik Landets Biskopper Befaling om hver især at gjøre Forslag om Tillæg til Kirkeordinansen. Dr. Mads Jensens Forslag og Bemærkninger vise, at han med megen Iver har omfattet Opgaven, og at han har gjort opmærksom paa en Række Punkter, med Hensyn til hvilke Kirkeordinansens Bestemmelser trængte til nærmere Forklaring³⁾. I Sagen mod Sværmeren Hartvig Lohman var Lunds Biskop i April 1635 en af de tilfornordnede Dommere⁴⁾, uden at vi derfor med nogen Vished

¹⁾ Slange, Christian IV's Hist., S. 453. Danske Mag. 5. R. I, 45 ff.

²⁾ Rørdam, Danske Kirkelove III, 136 f. 140 ff.

³⁾ Kirkehist. Saml. 3. R. II, 92 ff., samt det ndf. under Nr. 15 meddelte Tillæg.

⁴⁾ Kirkehist. Saml. 3 R. V, 40—9.

kunne sige, om han har haft Indflydelse paa, at det lykkedes at bringe Lohman til at tilbagekalde sine Vildfarelser, et Resultat, som vel snarest kan tillægges den theologiske Overlegenhed, som Dr. Mads Jensens gode Ven, Professor Jesper Brochmand, besad.

Det er ovenfor antydet, at der er Tegn til, at Dr. Mads Jensen har været en Mand, der med ikke ringe Kraft gjorde sin Embedsmyndighed gjældende. En saadan Optræden kunde vel ved mange Lejligheder være paa sin rette Plads, hvorom Biskoppens Visitatsbog synes at give Vidnesbyrd¹⁾; men det lader dog til, at han til Tider er gaaet videre, end heldigt var for ham selv eller andre. Det tager sig saaledes ikke godt ud, at ovennævnte Lensmand Sivert Grubbe paa et Møde i Lunds Kapitel 18. April 1626 maatte søge at mægle Fred mellem Biskoppen og Sognepræsten ved Lunds Domkirke, Provst Torben Hasebard²⁾. Vi kjende vel ikke nærmere til Stridsemnet; men et Skudsmaal, som Biskoppen i Anledning af Striden lod sig give af Lunds Kapitel og Stadens Borgmestre og Raad, lader dog formode, at han er optraadt paa en saadan Maade overfor Sognepræsten, at denne har fundet sig foranlediget til Besværinger over Biskoppens Embedsførelse. Vi kunne ikke have nogen Mening, om Klagen har været begrundet; men det Testimonium, Biskoppen erhvervede, tyder paa, at han ved Siden af sin øvrige Embedsgjerning har været flittig til at prædike. Da det saaledes formentlig giver et uforkasteligt Bidrag til hans Biografi, skal det her meddeles³⁾:

Kapitlet i Lund samt Borgmester og Raad ibid. gjøre vitterligt, at Aar efter Guds Byrd 1626, Fredagen den 23

¹⁾ Cawallin, Lunds Stifts Herdaminne I, 39.

²⁾ Danske Mag. 4. R. IV, 73. Cawallin, I, 220.

³⁾ Efter en Afskrift, indført i Herredagsdommen af 1631 mellem Biskop Mads Jensen og Kanniken Hans Ottesen, der nedenfor skal omtales.

Junii, først paa Lunds Kapitel, dernæst paa Lunds Raadstue fremkom hæderlig og højlærd Mand, Doctor Mads Jensen, Superintendent over Lunde Stift, hans fuldmægtige Foged, velagt Jens Pedersen, og var først Kapitels Vidne, dernæst et Raadstuevidne af os samtligen begjærendes, anlangendes hvorledes velbem. hæd. og højlærd Mand Dr. Mads Jensen haver sig anstillet i Lærdom og Levned, i Guds Hus og i sit eget Hus, saa vel som hos alle andre ærlige Folk uden sit Hus i deres Omgængelse: hvilket vi ikke vidste hannem at benegte, men hannem det gjerne og godvilligen meddeler. Thi først angaaende hans Bestilling og Embede med Kirketjenesten her hos os: da haver han meget flittig tjent Menigheden med Prædiken og Lærdom, mere end nogen hans Formænd i vor Tid. Først at agte de høje Fester, da haver han undertiden prædiket én Dag tvende Gange tilsammen, til Højmesse og Aftensang, undertiden to Dage efter hverandre; item udi almindelige Bededage haver og nogle Tider prædiket den første Bededag i én Kjøbsted, den anden Bededag i en anden Kjøbsted, og paa den tredie, i den tredie Kjøbsted, vel paa de Tider, Vejen og Vejrliget haver været meget ondt. Og sidste Gang Bededage holdtes, prædikede tvende Bededage efter hverandre i Lunde Domkirke. Og det ikke alene, men end ogsaa idelig de mange sædvanlige Søndage. Item i Uge-Prædiken, og sønderlig i Faste, undertiden 3 Dage efter hverandre, haver holdt Kirketjeneste med Prædiken vedlige. Og naar Sognepræsten ikke haver været tilstede, og Sakramentet skulde uddeles, haver han for Alteret ofte med Kapellanen det uddelet. Og i saadanne forskrevne Maade haver han langt mere end nogen hans Formænd været besværet med Sognepræstens Arbejde i hans Fraværelse, hvorfor vi saa vel som den ganske Menighed, der hører hannem meget gjerne, betakker hannem storligen og ønsker af Gud, at det maa gaa hannem vel. Hvis (o: hvad) hans Liv og Levned er anlangende, med god og christelig Omgængelse, som han haver haft med os inden Kapitels Døre

og ellers udenfor, siden han hidkom, gjøres ej fornøden meget at skrive om; thi hverken vi selv haver erfaret, ikke heller af andre hørt, høje eller lave, gejstlige eller verdslige, andet, end han jo, som saadan en ærlig og oprigtig, hæderlig Mand egner og vel anstaar i alle Maader, haver sig forholdet, og haver været ønskelig i enhver ærlig Godtfolks Omgængelse. Men hvor (o: hvad) Mester Torben og hans Hustru kort forleden haver paa Kapitlet om den gode Mand Bispen foregivet, dog ikke endnu med et eneste Vidne gjort det bevisligt, men Bispen siden der imod haver ført mange vigtige Vidnesbyrd, hvormed han haver sig erklæret, som os vitterligt er, der haver overværet denne Rettergang paa Kapitlet: der over kunne vi ikke andet end os stortilgen at undre. — Dette er vores Sandheds Bekjendelse om forskrevne hæderlige Mand. Og til ydermere Stadfæstelse haver vi ladet trykke Kapitels saa og Stads Secret her nedenfor. Actum Lund die et loco ut supra.

Senere kom Biskop Mads Jensen i en ubehagelig Strid med en af Kapitlets Medlemmer, ved Navn Hans Ottesen¹⁾, Anledningen var følgende. Den 28. August 1628 blev en Præsteenke, Kirsten Hr. Hennings²⁾, begravet i Lund med en Del Højtidelighed, særlig lang Ringning med flere af Domkirkens Klokker. Dette stødte Biskoppen, som ikke havde gode Tanker om denne Kvinde. Ved et Kapitelsmøde, som fandt Sted Dagen efter, udtalte han derfor (efter Forhandlingernes Afslutning) i skarpe Ord sin Misbilligelse deraf, og lod blandt andet de Ord falde: »Man skulde betænke sig, før man fordrister sig til at lade Ligene begrave med alt for lang Ringen, for mange Klokker osv. Kongens Forordning gjør Skilsmisse paa Begravelser, og var der

¹⁾ Var ikke gejstlig, som ellers de fleste andre Kanniker. Han maa have været en ældre Mand, da det under Sagen omtales, at hans Datter var gift med Ærkedegnen M. Ludvig Munthe i Lund.

²⁾ Vistnok Henning Mogensen (eller Madsen), Søn af Biskop Mogens Madsen i Lund (s. Rørdam, Hist. Kildeskr. 2. R. II, 94. 113).

ingen Skilsmisse, saa maatte man lige saa hæderlig begrave en Skandsæk som en Dannekvind«. Herimod tog Hans Ottesen til Orde og svarede: »Hun var ingen Skandsæk«. Videre blev der ikke talt om Sagen den Dag. Lidt senere blev Biskoppen syg og maatte rejse til Kjøbenhavn, hvor han i et Par Maaneder laa under Lægebehandling, og efter at han var kommen hjem, blev han igjen meget syg, »saa vores Medicus i Lund, Dr. Niels Foss, som da havde mig under sin Kur, havde ikke ret godt Haab om Bedring«¹). I den Tid samlede Hans Ottesen en Del Vidnesbyrd til Forsvar for Kvinden og fik en vis Jens Jørgensen Kock, der var gift med hendes Søster, til at indgive en Klage til Kongen med Begjæring om, at det maatte paalægges Kapitlets Medlemmer at give det skriftlig fra sig, hvad de havde hørt Biskoppen sige om Kvinden. Da den nævnte Mand siden blev betænkelig ved at føre Sag imod Biskoppen og derfor traadte tilbage, optog Hans Ottesen selv Sagen og beskyldte Dr. Mads Jensen bl. a. for, at »han vilde sidde andre paa Hovedet, og at siden han kom i Kapitlet, vare de ikke Klammer foruden«. Da denne Sigtelse var fremført i Overværelse af tvende kgl. Kommissærer, Rigsraaderne Tage Thott Ottesen og Christoffer Ulfeldt, kunde Biskoppen ikke lade den sidde paa sig, og der opstod nu en meget vidtløftig Sag. Biskoppen vedgik, at han havde sagt, »at eftersom den Kvinde var en Betler, tog Almisser for min Dør og flere, og var beladen med en afskyelig Sygdom, saa alle baade inden og uden Kirken havde stor Afsky og Frygt for hende, saa burde hun vel været med mindre Proces begravet«. Men, at han direkte havde kaldt hende »en Skandsæk«, vilde han ikke indrømme. For Resten anførte han flere Beviser for, at det ikke var ham,

¹) I et Brev, dat. Frederiksborg 8. Jan. 1629, fra Hans Jensen Svaning til Dr. Mads Jensen omtales, at Rygtet nys havde gaaet, at han var død (Svanings Brevbog i Ny kgl. Saml. 2127, 4°, der ogsaa indeholder flere Breve til Dr. Mads Jensen).

men Hans Ottesen, der ved flere Lejligheder havde vakt Klammer, ligesom sidstnævnte nylig havde bygget en aaben Øl- og Vinkjælder, for i Potte- og Kandetal at holde Drikkevarer til Fals, »Disciplene saa vel som andre til Skade og Afbræk«.

Sagen trak ud i lang Tid; men da den ikke kunde komme til Ende i Lund, indgav Biskoppen en Klage til Kongen over, »at han paa sin Person og sit Embede var angreben af Hans Ottesen, Kannik i Lund«, og forlangte Dom i Sagen. I den Anledning fik Biskopperne Hans Resen i Kjøbenhavn, Hans Michelsen i Odense og Jens Dinesen i Ribe under 2. April 1631 kgl. Befaling om, at de 14 Dage efter Trinitatis skulde være tilstede i Kjøbenhavn for at overvære Sagens Forhør¹⁾. Paa Herredagen, der holdtes paa den nævnte Tid, og hvor Kongen selv var tilstede, kom der da endelig en Afslutning paa denne fortrædelige Sag. Doms-Slutningen lyder, som følger:

»Efterdi hvis Ord, Bispen beskyldes (dog ikke noksom overbevises at have haft om Kirstine Hemmings Begravelse), af hans Bestillings Forretning sin Ophav haver, og Hans Ottesen de Ord og grove Beskyldninger, som han Bispen tilsagt haver, ikke haver gjort bevisligt, som vedburde, er derpaa for Retten afsagt, at Hans Ottesen Bispen skal erklære her for Retten, at han med Bispen intet andet véd, end som hannem og hans Kald sømmeligt er, og at de Ord, som faldet er, af Hastmodighed hannem er udfalden«²⁾.

Biskoppen sejrede altsaa. Har han, som det vel synes, været for skarp i sin Udtalelse om en ulykkelig Kvinde, saa var en flereaarig Proces med alle dens Ubehageligheder en ikke ringe Straf for ham, skjønt han forøvrigt gik uskadt ud af Sagen.

¹⁾ Rørdam, Danske Kirkelove III, 192.

²⁾ Herredagsdombogen for 1631 (i Rigsarkivet), Fol. 500—12.

Medens denne Sag stod paa, var det, at Biskop Mads Jensen Medelfar havde det Sammenstød med en skaansk Adelsmand, der mere end noget andet har bevaret hans Navn indtil vore Dage. Skade, at Begivenheden kun er os nærmere bekendt i følgende sagnagtige Form, ført til Bogs af Gerhard Treschow over 100 Aar efter selve Begivenheden, i Henhold til en skriftlig Meddelelse modtagen »fra en høj og kjær Haand« :

»Holger Rosencrantz til Glimminge i Skaane havde kaldet en Student til Præst, i den Tanke, at han skulde ægte en af hans Frues Piger, hvilket ogsaa Studenten underhaanden skal have lovet; Men da han var ordineret, saae han sig at være bedre tient med Enken i Kaldet, og ægtede hende. Patronen lod ham derfor tiltale, som den der havde brudt Ægteskabs Løfte; men som der var blot Formodning og intet Beviis paa, at han havde givet noget Løfte fra sig, blev Præsten af Biskoppen og Lande-Modet i Lund frikiendt. Over dette, at Rosencrantz ikke fik sin Harm stillet paa Præsten, saa besluttede han at hævne sig paa Biskopen D. Mads Jensen Middelfart. Han tog derfor paa en Markeds-Dag i Lund tvende unge Herremænd med sig, og gik ind til Biskopen, ligesom for at besøge ham; Biskopen tog vel imod dem, og tracterede dem, skjønt de havde taget noget vel til sig, førend de vare komne derhen. Da de havde været der noget, begierede Rosencrantz, at Musicanterne skulle hentes, og spille for ham, men Biskopen undskyldte sig, sigende, at saadan Lystighed var ham og hans Huus ikke anstændig. Men Rosencrantz gav et Vink til sin Tienere, at han skulde hente Musicanterne; da nu disse komme og spillede, vilde Rosencrantz haft Bisp-Inden op at dandse, men hun undskyldte sig med hendes Alder og Skrøbelighed; hvorfor han tog fat paa Datteren Inger Margrete og begyndte at fanse og medhandle hende paa en grov Maade; Biskopen blev derover ivrig, og talede Rosencrantz haardt til. Imid-

lertid vendte de 2 Herremænd sig til Dørren, og gik ud, derpaa overfaldt Rosencrantz Biskopen, og kastede ham ned paa Gulvet, slog ham med knyttede Næver i Ansigtet, saa at Blodet fusede ud baade af Næse og Mund, og gik saa bort. Biskopen begav sig, ligesaa blodig og ilde tilredt som han var, strax over til Kiøbenhavn, fik D. Hans Resen med sig, og lige i samme Skikkelse gik op paa Slottet til Christian IV, og beklagede den Vold ham var skeet. Kongen befalede strax den Sag at orddeeles ved Rættten, da Holger Rosencrantz til Herredagen blev dømt til en Mulct paa 1000 Rdler. Og siges der, at Rosencrantz, efterat Dommen var falden, skal have sagt, at han endnu vilde give 1000 Rdler, om han maatte give den gamle Skielm (saa kaldede han Biskopen) endnu engang saa meget; hvilket da det blev Kongen refereret, skal han have sagt: Ja dersom jeg havde haft saa mange Svogre i Rættten som Holger; saa havde min Præst D. Mads vel faaet en anden Dom¹⁾«.

Naar denne Beretning melder, at der er gaaet en Herredagsdom i Sagen, kan dog bemærkes, at en saadan ikke findes i Herredags-Dombøgerne fra hin Tid. Er Sagen derfor kommen for Herredagen, maa man antage, at den er endt ikke med en Dom, men med et Forlig. Det visse er, at Biskop Hans Michelsen i Odense under 21. Decbr. 1629 skriver i sin Dagbog: »Dr. Resen skrev fra Kjøbenhavn til mig om forskjellige Ting, blandt andet om Dr. Mads, Biskop i Skaane, der var injurieret hjemme i sit Hus«²⁾. Det er altsaa klart, at et skarpt Sammenstød har fundet Sted; men dettes Enkeltheder omtales, saa vidt vides, ikke i nogen samtidig Kilde.

Til den ved Treschow offentliggjorte Version af Sagen kan bemærkes, at 1629 var Biskoppens Hustru ikke en

¹⁾ Danske Jubel-Lærere, Kbh. 1753, S. 59 f. Denne Beretning har givet N. F. S. Grundtvig Stof til et kraftigt Digt (Roski/de-Riim, Kbh. 1814, S. 133 ff.).

²⁾ Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. VI, 130.

aldrende og skrøbelig Kvinde, men meget mere en ung eller dog yngre Kone, og Datteren Inger Margrete var da kun syv Aar gammel. Rimeligvis maa der derfor trækkes ikke saa lidt fra den romantiske Iklædning af Begivenheden, før man naar til den jævne Virkelighed. Men saa meget synes dog at staa fast, at der har fundet et skarpt Sammenstød Sted mellem Biskoppen og en Adelsmand; thi en Mand af en anden Samfundsklasse vilde næppe have vovet at injuriere Biskoppen i hans Hjem. Og der er vel heller ikke noget i Vejen for at antage, at denne Adelsmand har været den »rige« Holger Rosenkrantz Axelsen, saa meget mere som der i den samme Beretning fortæltes, at Biskoppens Søn, Michael Vibe, der blev en mægtig Mand og Medlem af Conseilet i Christian V's Tid, da lod Baron Oluf Rosenkrantz, en Søn af Holger, undgjælde for den Haan, der i sin Tid var tilføjet hans Fader, idet det var ham, som af Rosenkrantz's Forsvarsskrift for den danske Adel uddrog de 40 Punkter, ved hvilke Rosenkrantz formentlig havde fornærmet den suveræne Konge, og derved gav Fiskalen et brugbart Grundlag til en for Rosenkrantz ødelæggende Anklage.

Et andet Sammenstød, som Biskop Mads Jensen nogle Aar senere havde med et Par mægtige skaanske Adelsmænd, Hr. Tage Thott Ottesen til Eriksholm, Lensmand til Malmøhus, og Erik Rosenkrantz Axelsen til Glinninge (Broder til ovennævnte Holger), Lensmand i Halmstad, fik et meget uheldigt Udfald for ham. Biskoppen havde nemlig ved Landemodet dømt tvende Bønder til at staa aabenbart Skrifte for Ægteskab med for nær beslægtede (dog i saa fjerne Grader, at de nu neppe engang vilde regnes for Familie). Da de nævnte Adelsmænd tog sig af Bønderne, fik Sagen den Vending, at Biskoppen i det mindste fik Udseende af at have overtraadt sin Kompetence og navnlig ikke at have taget tilbørligt Hensyn til Lensmanden, hvorfor han ved Herredagsdom af 15. April 1635 ikjendtes en Bøde

paa 500 Daler for sin Adfærd i Sagen¹⁾, med særligt Hensyn til, at han formentes ogsaa paa anden Maade at have overskredet sine Grænser («efterdi vi i andre Sager haver Bispen ladet paamine sig at betænke»²⁾).

Over for disse Sammenstød mellem Biskop Mads Jensen og Medlemmer af Adelstanden kan der dog være Anledning til at minde om, hvad alt tidligere er berørt, at mange af Adelen kaldte ham til at holde Ligprædiken over deres afdøde, og at en Mand som Sivert Grubbe betegner ham som sin »trofaste Ven³⁾«, ligesom Biskoppen 1632 opkaldte en af sine Sønner efter ham.

At dømme efter det kobberstukne Billede af Dr. Mads Jensen Medelfar, som findes i hans »Encœnia sacra« (1633) har han været en smuk Mand af et kraftigt og anseeligt Ydre. Han naaede dog ingen høj Alder, da han allerede 14. Maj 1637⁴⁾, 58 Aar gammel døde, vistnok i den Pest-epidemi, der samme Aar bortrev over 5000 Mennesker i Kjøbenhavn⁵⁾.

Hans Lig stedtes til Jorde i Lunde Domkirke, hvor et smukt Gravmæle over ham endnu findes, paa hvilket han er afbildet med sin sidste Hustru samt syv Sønner og fem Døttre⁶⁾. Den latinske Indskrift, der angiver Hovedmonumenterne af Dr. Mads Jensens Levned, er forfattet af hans Svigersøn, Professor, Dr. med. Oluf Worm. Nedenunder læses et latinsk Digt af Willich Westhoff, der særlig dvæler

¹⁾ Denne Bøde tilfaldt Frederiksborg Skole (s. Zwergius. S. 546).

²⁾ Herredags-Dombogen for 1635. Domsakten indtager ikke mindre end 28 temmelig tæt skrevne Foliosider. Jvfr. Saml. t. Fyens Hist. og Topogr. VII, 86.

³⁾ Danske Mag. 4 R. IV, 81.

⁴⁾ I mange Skrifter angives hans Dødsaar urigtig som 1638. Fejltagelsen er formodentlig opstaaet derved, at Embedet stod længe ledigt efter hans Død, saa hans Efterfølgers, Dr. Peder Vinstrups, Bestalling først er udstedt 26. Marts 1638. (Skaanske Reg. Nr. 5, Fol. 230 f.).

⁵⁾ Rørdam, Hist. Kildeskrifter II, 738. Slange, Chr. IV's Hist. S. 891.

⁶⁾ Cawallin, Lunds Stifts Herdaminne I, 38.

ved den afdødes sjeldne Veltalenhed og hans Betydning som Skribent¹⁾). Dr. Jesper Brochmand har i Fortalen til sit berømte »Systema theologicum« betegnet ham som: »Vir eloquentissimus et concionator admirandus« — unægtelig en betydelig Ros af en saa kompetent Dommer, der tilmed personlig kjendte ham nøje.

Da Biskop Mads Jensens Børn ere opførte paa Hofmans Stamtavle over Familien Vibe²⁾), og da en Del af dem døde som smaa, indskrænke vi os her til at nævne dem, der naaede den voxne Alder, eller om hvis Livsforhold Efterretningen ere os levnede.

Af første Ægteskab:

1. Jakob Madsen, f. 20. Juni 1612, † 26. Maj 1632, begravet i Lunds Domkirke. Gravskriften over ham findes aftrykt i Brings Monum. Scan. I, 256, og hos Bloch, I, 619, hvoraf ses, at han var »literarum ac musices natura et arte peritissimus«.
2. Susanne Madsdatter, f. 1613, † 26. Aug. 1637 i Roskilde af Pest. Havde 1628 ægtet Prof. Dr. Oluf Worm og blev Stammemoder til de ansete Slægter Worm, Luxdorph, Berregaard, Hoppe o. a.
3. Jens Madsen, f. 1615. I Hist. Saml. og Stud. II, 157 har jeg udtalt den Formodning, at det er denne, til hvem der under Navnet Johannes Medelfardensis findes 2 Breve i M. Hans Svanings Brevbog. Men Formodningen maa tilbagekaldes som urigtig.

Af tredie Ægteskab:

4. Inger Margrete Madsdatter, f. 22. Nov. 1622, † i Marts 1648. Hun ægtede 1644 Hans Numsen, kgl. Betjent ved Holmen, og blev ved ham Stammemoder til den, navnlig i 18. Aarh., ansete Slægt Numsen (Personal-hist. Tidsskr. 3. R. IV, 296). Et (forgjæves) Frieri til hende 1641 omtales i Danske Saml. III, 253.

¹⁾ Sommeliuss, De templo Lundensi, p. 89. Zwergius, S. 550 f.

²⁾ Hofman, Danske Adelsmænd, III, 265 Tab.

5. Christian Madsen Lund, f. 24. Marts 1624, † Juni 1691. Blev en anset Embedsmand i Norge, Justitiarius i Overhofretten i Christiania. Se Dsk. biogr. Lex. X, 423 f.
6. Michael Vibe, f. 23. Decemb. 1627, † 1. Maj 1690. Adlet 1679, Vicekansler i Kancelliet, Justitiarius i Højesteret, Gehejmerraad i Conseilet, Herre til Freienfeld. Se Geneal. og biogr. Archiv, S. 91 ff. Medd. fra det kgl. Geh.-Ark. og Kongerigets Arkiv, 1886—88, S. 73 f. 108. 115. 119.
7. Raphael Madsen Lund, f. 9. Jan. 1630¹⁾, † i Apr. 1717. Blev 1656 Præst i Skogn i Thronhjems Stift og 1667 tillige Provst i Indherred, i hvilket Embeder han stod i en overordentlig lang Aarrække. Biografier af ham haves hos Treschow, Jubel-Lærer, S. 237 ff., og Erlandsen, Biogr. Efterretn. om Geistl. i Thronhjems Stift, S. 298 ff.

Tillæg.

1.

1606—14. Uddrag af Antegnelser i Mads Jensen Medelfars Album eller Stambog under hans Udenlandsrejser og i de nærmeste Aar derefter.

1606, 26. September, Wittenberg, Melchior Jöstelius Dresd.,
Med. D. et Mathemat. Prof. et pro tempore Rector in
Academ. Witteberg.

— 1. Oktober, Wittenberg, Georgius Mylius D.

— 9. Oktober, Wittenberg, Fridericus Balduinus S. Theol.
D. et Prof.

— 10. Oktober, Wittenberg, Leonh. Hutterus D.

..... (Wittenberg²⁾ Frid. Taubmannus „suo Matthiæ Johanni
opt. & doctiss.“

¹⁾ Hofman. Hos Erlandsen: 29. Juni 1630.

²⁾ Naar her og nogle andre Steder Bynavnet staar i Parenthes, betegnes derved, at det mangler i Originalen, men med Sikkerhed kan udfyldes.

- (Wittenberg). Wolg. Franzius Th. D.
- 1606, 20. December, Wittenberg, Dethardus Horstius J. U. D.
Sacri Lateranensis Palatii Cæsareæque aulæ et Imperialis
Consistorii Comes.
- Wittenberg, Albertus, L. B. ab Hoffkirchen,
Dominus in Colmitz et Dressidel.
- 1607, Casparus Bartholinus ex Scania Danus, „amico
suo medullitus amato“.
- 20. Januar, Wittenberg, Justinus Högius Danus, „amico
meo carissimo“. (To pansrede Riddere til Hest ere
afmalede, af hvilke den ene søger at gjennebore den
anden med sin Lanse, medens denne, der har tabt
Lansen, flygter).
- 7. Februar, Wittenberg, Petrus Langhe Danus (Lange-
Vaabnet med de tre Roser er malet).
- 8. Februar, Wittenberg, Christianus Thomæ, Danus,
„populari et amico suo singulari“. (Malet Vaaben).
- 8. Februar, Wittenberg, Canutus Bieschius Danus, „con-
terraneo et amico meo animitus colendo“.
- 12. Marts, Wittenberg, Abrahamus de Cardes Danus.
- 30. Marts, Leipzig, Georg Weinrich D.
- 31. Marts, Leipzig, Sethus Calvisius, Musicus et Chro-
nologus.
- 31. Marts, Leipzig, Mattheus Dresserus.
- 1. April, Leipzig, Andreas Toxotius Cimber L.
- 1. April (Leipzig), M. Johannes Mulmannus Lips. ad D.
Nicol. Archidiaconus.
- 1. April, Leipzig, Burchardus Harbart, S. Th. D. et Prof.
- 2. April, Leipzig, Andreas Emmenius, Phil. et Medic. D.,
Academ. Lipsiens. p. t. Rector.
- Georgius H. Lykke¹⁾. (Malet Vaaben).
- Franciscus Lykke¹⁾.
- 1607, 17. April, Wittenberg, Tycho Sandbergius, Danus, „amico
suo ex animo“.

¹⁾ Jørgen og Frants Lykke vare 1606 blevne immatrikulerede i Leipzig
(Ny kirkehist. Saml. II, 522).

- 1607, 17. April, Wittenberg, Magnus Lycke, Danus, „amico suo in perpetuum amicitiae pignus“.
- 20. April, Wittenberg, Petrus Gædiccus Marchius.
 - 23. April, Wittenberg, Olaus Rosæ-cranzius Danus. (Vaaben malet).
 - 23. April, Wittenberg, Palæmon Rosæ-cranzius.
 - 23. April, Wittenberg, Fridericus Knoff Danus.
 - 27. April, Johannes Olearius, Theol. D., Hall. Eccl. Past., Superat.
 - 30. April, Wittenberg, M. Jacobus Werenberg Hamburgensis, „amico et collegæ meo charissimo“.
 - 1. Maj, Wittenberg, Johannes Knoff Danus¹⁾.
 - 11. Maj, Joannes Bacmeisterus, Phil. et Med. D. et Professor in Academia patria, quæ est Rostochij.
 - 7. Juli, Wittenberg, Henricus Bacmeisterus L. F. Rostochiensis.
 - 12. August, Wittenberg, Johannes Joachimus Schemel, Rotenburgensis Franco, „amico et collegæ suo exoptatissimo“.
 - 27. Oktober, Berlin, Simon Gediccus D., Elect. Brandeb. a con. sacr. et Consistorii Colonie March. assessor et Colleg. ibidem Ecclesie Præpositus.
 - 30. Oktober, Frankfurt, Christoph. Pelargus D.
 - 31. Oktober, Frankfurt, Andreas Wencecelig (!) D.
 - 23. December. (Wittenberg). Georgius Hasenius Corbachiensis.
- 1608, $\frac{12}{2}$ Marts²⁾, Prag, Ericus Lange.
- 6. Marts, Wittenberg, Gregor. Horstius. Phil. et Med. D.
 - 14. Marts, Wittenberg, Johannes Rodenborch Antuerpius.
 - 15. Marts, Wittenberg, M. Petrus Petrejus Wiburgensis Danus.

¹⁾ Dette Blads Indhold er fuldstændigt aftrykt hos G. L. Wad, Rektorerne paa Herlufsholm. S. 54.

²⁾ Dateringen (12. Martii) angives udtrykkelig som ny Stil (Stylus correctus). Man kunde fristes til at antage, at Dagen var urigtig angiven, da den ikke passer med Dateringen af et Par andre Stambogsblade, der ogsaa ere beskrevne i Prag (s. ndf.).

- 1608, 15. Marts, Tobias Beuther, Superintendens Torgensis.
- 18. Marts, Dresden, Polycarpus Lyserus D.
 - ^{6. April.}
~~28. Marts¹⁾~~, Prag, Franciscus Gansneb Tengnagel, Hæreditarius in Camp etc. Eques auratus, S^æ Cæs^æ Mat^{is} Consiliarius.
 - 1. April²⁾, Carlsbad, Casparus Plasterus Cosslinensis Pommeranus.
 - 1. April, Carlsbad, M. Philippus Arnoldi Cintinensis Borussus.
 - 2. April, Carlsbad, Martinus Ruthnerus, qui in Thermis Carolinis Evangelium docet.
 - ¹³/₃ April³⁾, Prag, Georgius Brahe T. F.
 - 6. April, Jena, Ivarius Windius Danus.
 - 6. April, Jena, Georgius Wind Danus.
 - 7. April, Jena, Ericus Assenius Danus.
 - 8. April, Jena, Petrus Piscator D.
 - 10. April, Jena, Esbernus Halvegius Roschidensis.
 - 22. April, Wittenberg, Claudius Plumius, Danus, SS. LL. st., „amico suo singulari“ (malet Vaaben, en nøgen Arm, Haanden omslutter et Hjerte).
 - 1. Juni, Wittenberg, M. Martinus Hilwigius, Ecclesiasta Halberst. primarius.
 - 4. Juli, Wittenberg, Ahasverus Christiani Melissæus Danus.
 - 9. Juli, Wittenberg, Maltheus Julius, Nob. Danus, „amico meo dilecto“.
 - 6. September, Wittenberg, Tycho Lannge.
 - 6. September, Wittenberg, Georgius Schougart Danus.
 - 13. September, (Wittenberg), Joannes Paschasius Hafn. Danus⁴⁾.

¹⁾ Dateringen (6. April) er sikkert ny Stil, der da brugtes i de kejserlige Lande.

²⁾ Om Dateringerne fra Carlsbad ere efter gammel eller ny Stil, stiller sig noget tvivlsomt. I Carlsbad brugtes vistnok ny Stil; men at de tilrejsende protestantiske Studenter skulde rette sig efter Stedets Skik, forekommer dog mindre sandsynligt.

³⁾ Dateringen (13. April) er sikkert ny Stil.

⁴⁾ „Humanitate humillima, pietate insigni, eruditioneque varia decorato juveni-viro, Domino Matthiæ Joannis f., amico et fratri

- 1608, 1. Oktober, Wittenberg, Johannes Joannis Ripensis D. „discessurus“.
- 1. Oktober, Wittenberg, Joachim von Schlieben. (Malet Vaaben).
- 1609, 16. Marts, Wittenberg, Johannes Christoph. ab Hanniwaldt. (Malet Vaaben).
- 7. April, Wittenberg, Ivarus Langhe Danus, „in perpetuam contractæ amicitiae memoriam“.
- 28. April, M. Henric-Julius Strubius Wolferbyt. P. C.
- 3. Juni,, Philippus Gallus D., Metropolitanæ Magdeburg. Ecclesiæ pastor.
- 8. Juni, Halberstadt, Cyriacus Geilfosides, ibidem ad Div. Martini *συνεργος*.
- 17. Juni, Wittenberg, Johannes Smila Michalowicz, Nobilis Boemus.
- 17. Juni, Wittenberg, Doct. Johannes Jessenius a Jessen, Regis Ungariæ Medicus.
- 19. August, Wittenberg, Severinus Grönbeccius Helsted-Danus.
- 19. August, Wittenberg, M. Elias Eisenbergius Danus.
- 19. August, Wittenberg, Petrus Eisenbergius Danus.
- 19. August, Wittenberg, Pavllus Andreas Hafnianus.
- 19. August, Wittenberg, M. Nicolaus Hunnius Marpurgensis.
- 19. August, Wittenberg, M. Joannes Lippius Argentinensis Alsatus, „viro corpore animoque præstantissimo, amico maxime venerando“.
- 19. August, Wittenberg, Julius et Wolffgangus Sigismundus LL. BB. ¹⁾ in Herberstain.
- 19. August, Wittenberg, Erasmus Praun.
- 20. August, Wittenberg, Georgius Fastji, Nob. Danus.
- 20. August, Wittenberg, Nicolaus Fasti, Nob. Danus.
- 20. August, Wittenberg, Nicolaus Simonius Glostrupius Danus.

suo suauissimo, debitæ gratitudinis testimonium adposuit abiturus
L. M. 13. Sept. Ao. 1608.

Joannes Paschasius
Hafn. Danus“.

¹⁾ 3: Liberi Barones.

- 1609, 20. August, Wittenberg, Janus Dionysius Jersinus, Danus, „amico meo singulariss. Witebergâ in patriam abeunti“.
- 29. August, Rostock, Johannes Christophorus, Hafniensis Danus. (Sentenser paa Syrisk, Hebraisk, Græsk og Latin).
- 8. September, Paulus Joannis, Vindingi pastor.¹⁾ Willichius de Westhofen.
- 1610, 18. Juni, Wittenberg, M. Tobias Tilemannus, Wittenbergsis collegii Philos. Adiunctus, „doctrinâ omnigenâ et politiore humanitate præstantiss. Viro, Dn. Matthiæ Johannis, fautori et amico meo singulariter habendo, hoc intemerati amoris monumentum ex uerè beneuolâ animi mente lubens meritoque consecrabam“.
- 18. Juni, Wittenberg, Joannes Erixi Bangius, Danus.
- 18. Juni, Wittenberg, Georgius Hartvigus, Fyonîa-Danus.
- 20. Juni, Berlin²⁾, Henricus Wind.
- 21. Juni, Wittenberg, Paulus Desid. Fossius, „conterraneo suo patriam ituro“.
- (1610) M. Paulus Gesnerus Silesius, „humanissimum et doctissimum Virum, Dn. Matthiam Joannis Danum, SS. Theolog: Candid: Amicum suum probatissimum et fautorem certissimum Witebergâ discedentem pio hoc voto³⁾ ex animo prosequi voluit, debuit“.
- (1611) Hilarius Matthiæ Rygbergh⁴⁾: „Singulari pietate, insigni doctrina, vitæ morumque integritate Clariss⁰ nec non Reverendiss⁰ Viro Dño M: Matthiæ Joannis, Ecclesiarum Veile et Hornstrup pastori fideliss⁰, fautori ac promotori suo plurimum honorando, in perpetuam memo-

¹⁾ Dag og Sted er raderet ud. Jvfr. Wad, Rektorerne paa Herlufsholm, p. 21. Bladet behøver ikke at være beskrevet i Wittenberg, da Bogens Ejer i Efteraaret 1609 for en Tid var hjemme i Fædrelandet.

²⁾ Denne Datering, der er læselig nok i Haandskriftet, men rigtignok synes at have været underkastet nogen Rettelse, kan ikke være rigtig, hvori Fejlen end bestaar.

³⁾ Ps. 121: Dominus custodiat te ab omni malo — — Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum.

⁴⁾ Sikkert Mads Jensens Bysbarn, Søn af Raadmand Mads Nielsen Ryberg i Middelfart.

riam, summæque gratitudinis signum pro tot tantisque beneficiis“.

1612, 22. Marts, Grundet, Gabriel Kruusse.

— 22. Marts, Grundet, Enuoldt Kruusse.

1614, 21. Februar, Kolding, Nicolaus Arctander S. V.

— 22. Februar, Kolding, Joannes Aegidius.

— 23. Februar, Kolding, Paulus Martinus S. L.

2.

1614, 25. September. Præsten Ole Andersen i Lunde ved Odense, tilskriver sin broderlige Ven, M. Mads Jensen Medelfar, Sognepræst ved Nicolai Kirke i Kjøbenhavn: da Kongen sidst var i Odense, havde Brevskriveren opnaaet Tilsagn om en Del af Lunde Kirkes Tiende, som afd. Ejler Bryske hidtil havde haft; men Løftet var gaaet i Glemmebogen, og en anden havde faaet Forleningen. Han beder derfor sin Ven at udvirke hos den kgl. Sekretær, at han til en ringe Trøst i det mindste maatte faa sit Andragende og Lensmandens Anbefaling tilbage.

’Εὖ διαίγειν.

Fraternum tuum, eumque in me valdè propensum animum, Reverende et Clarissime Dñe Magister Matthia, multis sanè vicibus et modis verè sum expertus. Cujus qvidem memoriam nulla apud me unquam delebit oblivio: sed pro viribus vicissim humanissimo Dño Fratri meo paratissimum obsequium et gratificandi studium perpetuum declarabo. Nec ignorat Dñus Mgr., me sub præsidio Nobilissimi Præsidis Regii Marqvardi Bilde de parte decimarum templi Lundensis post obitum modò defuncti Hilarii Bryske acqvirendà et obtinendà Sereniss. Majestatem Regiam, ubi Ottonià novissimè decederet, supplicibus pagellis meis sollicitasse, et id qvidem non frustra, si mentem et benignum super hoc negotio responsum Regium quis respiciat. Sed quia illi, quibus id potissimum executioni mandandum mandatum erat, justo prolixioribus comperendinationibus illud differebant, intervenit alius, qvi præter spem et expectionem meam hanc mihi ex ore præripuit offam. Et is qvidem, qvem certò sperabam, si nullus alius, non tàm mihi consilio qvàm avxilio, si opus esset, hic minus defuturum. Sed ô avri sacra fames, qvid non mortalia cogis pectora! Olim bonus dixit

Imperator, sed minus benè: si jus violandum est, regnandi cavssâ violandum. Sic hodiè fucosi amici: si amicitia sacra violanda, lucrandi cavssâ violanda. Et qvia mihi idem accidit, qvòd infelicibus piscatoribus, qvi deperditâ impensâ et operâ, Neptuni et Aeoli injuriâ, disrupta et dissipata instrumenta et retia sua, spe lapsi, denuo inquirunt et recolligunt; reverendam humanitatem tuam amicè rogatam habeo, velit meo nomine à Secretario Regis supplicem libellum meum, unâ cum litteris Præsidis ei annexis, studiosè repetere, mihiqve oblatâ occasione per fidum nuncium Ottoniam remittere. Qvòd qvidem si Dñus Frater ad votum meum, ut valuerit, præstare voluerit, rem sanè mihi longè gratissimam fecerit. Cujus qvidem beneficii et officii qvasi stimulo nos vicissim in sui amorem et obsequium vehementer excitari, et plenis velis inoffensè ferri evidenter sanè experietur. Benè et feliciter valeat Dñus Frater cum fertilissimâ vite suâ atqve olivarum novellis divinæ protectioni perpetuo commendatus. Lundæ VII Calend. IIXbris A^o sI DoMInVs pro nobIs qVIs Contra nos.

T. R^{tiæ} SS.

Olaus Andreæ Otteniensis.

Udskrift: Reverendo et clarissimo viro, Dño Magistro Matthiæ Joannis Medelfardensi, apud Hafnienses ad D. Nicolaum Præconi verbi Divini fidelissimo digniss^o, amico suo integerrimo, ut fratri, summâ semper observantiâ colendo.

Original i Thottske Saml. 1056 Fol.

3.

1616. 6, Juli. Peder Povlsen Paludan, Sognepræst i Kolding, tilskrifer sin Ven, M. Mads Jensen Medelfar, et Trøstebrev i Anledning af hans Hustrues, Inger Lets, Død, og fortæller om, hvor venligt afd. Biskop Peder Hegelund ofte havde talt om hende og paa sin Gamelmands-Vis havde gjort Spøg med hendes Navn.

Salutem in Unigenito Dei ac Virginis filio,
Unico Salvatore nostro.

Accepi literas tuas, Clarissime Vir, mi Dñe Magister, Matthia, Collega, amice ac frater integerrime, mihi sanè gratissimas, ex quibus, quo animo erga me sis affectus, facile

cognovi; Imò, quo amore, quave benevolentia ac beneficio me complectantur Dñi Collegæ tui, amici nři ac fratres singulariter honorandi, haud obscure perspexi. Immortales igitur vobis simul spectatæ fidei amicis meis ago gratias, hujus vestri in me officii imò beneficii, ut et aliorum, memoria ex animo nunquam discedet meo. Omnia mea studia et officia, si quæ ex usu vestro esse possunt, vobis sanctè polliceor et defero.

Dolorem tuum, mi dñe frater, quem quidam incredibilem, et luctum ex Ingeræ conjugis tuæ chariss., feminæ laudatiss., morte cepisti, mihi dolorem haud exiguum dedisse fateri licet. Non possumus enim in hac vita sensibus carere, ut ea, quæ nobis charissima et jucundissima fuerunt, amisisse non molestè feramus. (Efter at have anført en Række Trøste-grunde og Formaninger til at bære Sorgen med Hengivenhed i Guds Villie, fortsætter Forf. saaledes): Ob scripta in ipsius honorificam memoriam ac tui et amicorum quaecumque solatium edita¹⁾, mihi abs te missa, gratias habeo maximas. Memini, me quondam de Alexandro Magno legisse, cum ad tumultum Achillis astantam, Achillem, eò quod Homerum suarum laudum præconem nactus esset, fortunatum pronunciassse. — Illud silentio præterire non possum, Venerandum senem, Dñm Patrem et Episcopum nostrum D. M. Petrum Hegelium, piæ memoriæ, ipsi conjugii tuæ, me aliquoties audiente, præclarum dedisse testimonium. De ipsius nomine multoties solebat joculari: Inger Let, Inger Let, Inger Lett. Plura non addam, ne ejusmodi narratione dolorem tuum quasi refricare videar. Homo quasi flos egreditur; constituerat Dominus terminos ejus etc. Job. 14. Ut Domino placuit, sic factum; sit nomen Domini benedictum, Job. 1. Has literulas boni ut consulas oro, atque Paulinum tuum, qui amorem erga te suum perpetuò est conservaturus et aucturus, redamare perge, perge. Dñis Collegis tuis, Dño M. Schelderopio et Dño M. Bangio, cum omnibus vestris Symmistis, atque etiam Dñis Consulibus, Dño Michaëli Wibe affini meo, et Dño Canuto Marcario, Severino Ingman; item Georgio Ephippiorum opifici cum conjuge, cum aliis, quos nosti nostri

¹⁾ Vistnok det ovf. S.16 omtalte Universitets-Program.

amantiss., data occasione meo nomine salutem officiose ut dicas expeto. Vale, vir clarissime, frater in Domino plurimum honorande. Coldingæ 6 Julij 1616.

F. T. dilectiss.

Paulus Paulinus

P. P. P¹).

Udskrift: Reverendâ dignitate Clarissimo Viro, Dñō M. Matthiæ Joan. Medelfardensi, Eccles. Haffniensis ad D. Nicol. Pastori Primario vigilantiss., collegæ, amico et fratri in Christo plurimum honorando.

Original i Thottske Saml. 1056. Fol.

4.

1619, 25. December. Biskop Hans Michelsen i Fyn beder M. Mads Jensen, Kongens Hofprædikant, om at tage sig af Hr. Mads Lumborg, Præst i Hillerslev, der kom med et Andragende til Kongen.

Salutem in Filio Dei *θεανθρώπου*.

Clarissime vir, amice et frater in Christo charissime. Petiit à me reuerendus vir, Dn. Matthias Lumborg, pastor in Hillerslöf, vt se ad R. M. nunc tendentem humanitati tuæ commendarem, sperans fortè, meam sibi commendationem maxime profuturam. Etsi verò negotiorum moles, qua te ornatum scio, à scribendo me initio absterruit, tamen quia te in nostrates²⁾ singulariter propensum indiciiis haud obscuris sæpenumero deprehendi, hominem bonorum auxilio dignum, præsertim in causa æquissima, commendandum tibi arbitrabar. Rogo itaque, vt si qua ope tua et consilio ipsum in hoc negotio indigne contigerit³⁾, ne eum destitutum sines, sed pro virili iuues et promoueas, nihil dubitans, quidquid illi commodaveris, hoc me summi beneficii loco repositurum. Bene et feliciter vale cum omnibus tuis. Dominus Deus te diu inco-lumem conservet, tuisque conatibus benedicat. Amen. Datum in prædio Gelschoviano, ipso die Natiuitatis Domini, 1619.

T. ex amimo

Johannes Michaëlinus S. F.

¹⁾ α: Paludanus, Pastor Primarius. ²⁾ D. e. Fynboerne.

³⁾ Saaledes staar der tydelig nok, men der maa dog sikkert være nogen Fejl i Sætningen, der ikke giver nogen passende Mening

Udskrift: Clarissimo viro, pietate et eruditione præstantissimo, Dn. Magistro Mathiæ Joannis, S. R. M. Concionatori aulico, amico et fratri meo in Christo Jesu charissimo.

Original i Thottske Saml. 1056, Fol.

5.

1620, 9. April. Professor Casper Bartholin udtaler sin Glæde over, at M. Mads Jensen var bleven Biskop i det Landsskab, hvor Bartholin var født, og fortæller om de Forfremmelser, som hans Udnævnelse til Biskop havde givet Anledning til.

Rev. et Claris. Dñe M. Matthia,
Amice ac Frater in intimis.

De officio sublimi atqve augusto, cui te Dominus messis in vinea præfecit sua, est qvod gratulor tibi, nec tam tibi qvam patriæ svavissimæ meæ¹⁾ de Episcopo nullis non hoc ad munus donis ornatissimo. Hoc in Nominis Divini gloriam, Ecclesiæ Christi in Scaniis incrementum et bonorum omnium inibi emolumentum cedat, faxit Altissimus. M. Petrejum²⁾ hactenus Roschildensem pastorem M. Sturejo successisse innotuit tibi indubiè, Petreo vero Magistrum Laurentium Scavenium surrogatum iri, spes ei à Cancellario modo facta.

Orationem meam mitto Academicam, nam prius num acceperis, ambigo. Utinam qvid esset, qvo tibi gratificari atqve adfectum meum, qvem intimis in venis alo, possem ostendere paratissimum (etc.). Vale Vir eminentissime, et amicitiam nostram, qva nulla alia firmior, loco firma mihi natali scanico. Haffn. 9. April. 1620.

T. ut nosti.
Casp. Barthol.

Rev. et Eminentissimo Viro, Dn. M. Matth. Jano, Episcopo Lundensi dignissimo, Domino et amico.

Original i Thottske Saml. 1056 Fol.

¹⁾ D. e. Skaane. Casp. Bartholin var født i Malmø.

²⁾ M. Peder Pedersen Hie blev Sognepræst ved Helligaands Kirken i København efter M. Peder Sture, der 29. Marts 1620 var udnævnt til M. Mads Jensen Medelfars Eftermand som Hofprædikant.

6.

1620, 21. April, Væ (Vejjs Scanorum). Provst Jørgen Christoffersen skriver til Biskoppen, at H. Anders (Jørgensen) i Hueryd ønskede Overbringeren, Fynboen Anders Pedersen, der en Tid havde været Lærer for hans Børn, til sin Degn, da den forrige var død ved Mortensdags Tid f. A. Pladsen havde hidtil staaet ledig paa Grund af Vacancen i Bispembedet. Provsten anbefaler nu denne Biskoppens „Landsmand“. Angaaende Skolen i Væ skriver han, at der f. T. hverken var nogen Rektor eller nogen Hører, saa Disciplene holdt Ferie. Han havde ikke endnu kunnet bevæge Byens Øvrighed til at skrive til Biskoppen om at faa en Rektor. Selv vilde han tale nærmere med ham om Sagen ved det forestaaende Landemode.

Original i Thottske Saml. 1056 Fol.

7.

1620, 28. April, Kelstrup i Webmendhøj Herred. Præsten Andreas Matthiæ Monensis ønsker i et meget fint stilet latinsk Brev den nye Biskop til Lykke og glæder sig til hans Komme. For øvrigt beder han om Stadfæstelse for Overbringeren, Jens Pedersen, der af Lave Urne til Beltebjerg med Herredsprovstens Samtykke var beskikket til Degn i hans Pastorat.

Original i Thottske Saml. 1056 Fol.

8.

1620, 28 Juli. Mag. Hans Jørgensen, Præst i Rønneby (i Bleking), skriver til Biskop M. Mads Jensen om sin gamle Faders Vilkaar. Denne, der var Præst i Hoby og Provst i to af Blekings Herreder, havde lidt meget ondt i Krigene med Sverig. I den nordiske Syvaarskrig (1563—70) var han bleven bortført og holdt i Fangenskab i syv Aar i Sverig; i den sidste Krig var hans Præstegaard afbrændt af Fjenderne. Han var nu meget bedaget og svag, og ønskede derfor sin Søn, Jørgen Jørgensen, der under den endnu herskende Pestepidemi havde forestaaet Rønneby Skole, til sin Medhjælper og Efterfølger. Endvidere gjøres paa Faderens Vegne Forslag om, hvem der bedst kunde egne sig til at blive hans Eftermand i Provstiet, og det meddeles, at Præsten i Frillestad nys var død af Pest, og at der ikke var nogen der i Egnen, som kunde indtræde i Embedet og i Ægteskab med Enken, m. m.

....¹⁾ Frater meus Georgius Georgii, qui hasce apportat, quique non tantum in Baccalavreorum verum stiam gregalium studiosorum defectu scholasticis nostris exercitiis medio Pestis tempore præfuit, meo et oppidanorum reliquorum precibus inductus, is inquam reverendum D. Episcopum consilium et consensum de functione, quam ambit, rogatum venit: ea Patris nostri communis²⁾ etiamnum est, sed qua se abdicare in primis statuit, si sibi de successione Filii spes certa fuerit facta, quam quidem faceret nobis episcopalis dignitas libentissimè, si omnia, quæ pro ea re dici possent, haberet perspecta. In utroque bello, quod gestum est a Regibus Daniæ cum Suecis, incommoda multa idem pater meus est perpessus, in superiori illo septem annorum captivitatem Sueticam, in nuperiori bonorum non exiguam deprædationem, Pastophorium, à Suecis olim in cineres redactum, suis maxima ex parte sumptibus è fundamento ædificandum curavit, filios suos quatuor disciplinæ scholasticæ traditos propriis sumptibus ad ministerium usque ecclesiasticum suscipiendum præparandos curavit, adeo ut dolendum esset haud vulgariter, si ex iis neminem haberet sussessorem. Majorem igitur in modum rogo, velit reverendis. D. Episcopus prioribus suis in me et meos beneficiis promotionem hujus fratris mei, modò præmisso tentamine ea dignus videbitur, addere, quo Patri grandævo admodum sit in senectute baculus, singulari Dei et Magistratus favore concessus³⁾. Præpositura, quæ abdicato pastoratu in alium commigrat, Patris opinione, habita ratione loci et donorum, conveniet vel D. Zachariæ pastori Morummensi⁴⁾, vel D. Severino Petri Melbyensi, quod non propterea monet, quod velit rev. D. Episcopi judicium et electionem suo indicio antevertere, sed tantum ipsi ignotos terræ hujus notiores reddere. Porro adventum rev. D. Episcopi sunt multa, quæ apud nos desiderant:

¹⁾ De første 8 Linier af Brevet ere med megen Omhu gjorte ulæselige.

²⁾ Hr. Jørgen Mogensen i Hoby og Øljeholt i Bleking.

³⁾ Jørgen Jørgensen blev da ogsaa sin Faders Kapellan og ved hans Død, Aaret efter, hans Eftermand (s. Cawallin, Lunds Stifts Herdaminne V, 291 f.).

⁴⁾ Hr. Zacharius Jensen i Mørum blev Provst i Listers og Brækne Herreder i Bleking 1621 (Cawallin V, 298).

25. hujus peste obiit D. Claudius¹⁾ pastor ecclesiarum Frillestad in nomarchia Medelstadensi et Rødeby Orientali, relicta post se uxore cum binis liberis. Illa à marito suo persuasa succedenti pastori progressu temporis, quantum intelligo, nubere cupit, si Magistratus favore et auxilio fieri possit²⁾. Apud nos non est, qui locum istum supplere possit: expectandus proinde quem rev. D. Episcopus nobis monstraverit. Parochiæ Listerby et Forkerle diaconum pro tempore non habent nisi vicarium: earum diaconatum utpote milliari unico hinc³⁾ distantium, scholæ oppidi nostri, vel potius ejusdem collaboratori, quem tamen pro tempore non habemus, destinare vult episcopalis dignitas, qua in re quid factu opus sit, literis edoceri cupio. Quod superest, rogandus est mihi Dominus Deus, velit pro consueta bonitate sua venerandum D. Episcopum quam diutissimè incolumem conservare, eique passim gratia sua assistere, in gloriam nominis sui et Ecclesiæ emolumentum. Valeat felicissime à Patre, qui langvore quodam corporis prohibitus nihil literarum nunc submittit, et uxore mea reverenter salutatus. Dabatur in pastophorio Hobyano 28 Julii Anno 1620.

D. E. O.

Johannes Georgii
pa. Ronnovianus.

Udskrift: Amplissimo et clarissimo viro Domino Magistro Matthiæ Johannidi, Episcopo meo dignissimo, reverenter colendo.

Original i Thottske Saml. 1056 Fol.

9.

1620, 14. September. Ovennævnte M. Hans Jørgensen i Rønneby beder Biskoppen undskylde, at han paa Grund af den endnu herskende Pest ikke kunde indfinde sig ved Landemodet i Lund, saa meget mere som han hver Søndag, efter at have besørget sin egen Tjeneste, maatte prædike for sin gamle og svage Fader (i Hoby og Øljehult) og besøge de syge der. Nogle Optegnelser om Præster og Degne i hans Faders Provsti havde han derfor medgivet Provsten i Blekings Østerherred, der for øvrigt selv var vel kjendt med Forholdene.

¹⁾ Hr. Claus Hansen (Cawallin V, 249).

²⁾ Hun blev da ogsaa »conserveret« ved Kaldet.

³⁾ Nemlig fra Kjøbstedet Rønneby.

Salutatam quàm officiosissimè clarissimum D. Episcopum meum, de me multis nominibus bene meritum, absentiae meae à Synodo veniam supplex rogo. Interpellat pro me pestis, quæ parochiæ huic incumbit etiamnum acriter, interpellat pietas in parentem, pastorem vicinum, senio et morbis confectum, cujus sacra quavis Dominica, finitis meis, me tractare oportet, nec non ægrotos parochiæ suæ visitare, donec episcopali clementia iisdem curandis destinatus et submissus fuerit ex voto nostro alius¹⁾. Quanam in re esse possint pastores eparchiæ hujus unà cum diaconis, etsi novit satis probè qui nunc ad Synodum descendit D. Jacobus, Blechindiae orientioris præpositus²⁾, schedulam tamen literis hisce includo, quæ indicium fidum et probum satis faciat, quoad facultates singulorum. Spero, me veniam absentiae meae impetraturum, quam tamen si clarissimum Dominum Episcopum offensuram crederem, à cibo et potu malletm abstinere octiduo quàm à Synodo: nihil enim mihi erit unquam potius, quàm ut quod ipsi gratum esse, mihique injunctum sciam, exequar quàm studiosissimè. Quod superest, rogo, velit Dñus Deus reverendum Dominum Episcopum Spiritu suo sanctissimo porrò regere et dirigere nobisque quàm diutissime incolumem conservare, in gloriæ suæ augmentum, Ecclesiæ incrementum et bonorum emolumentum. Amen. Ronnoviæ 14 Sept. Anno 1620.

D. E. O. C.

Johannes Georgii.

Udskrift; Clarissimo et admodum venerando viro, D. Doctori Matthiæ Joannis, Episcopo diœceseos Scanicæ dignissimo, favtori meo reverenter colendo.

Original i Thottske Saml. 1056 Fol.

10.

1621, 28. Marts, Nordhvidinge. Provst Jens Sørensen tilskriver Biskoppen, at der i Hr. Michel Lavritsens Pastorat, Ørtofte, var et Par Forældre, der havde ligget deres Barn

¹⁾ Se foran S. 48.

²⁾ Jakob Hansen, Præst i Løsen.

ihjel og nu med stor Smerte begjærede kirkelig Afløsning. Sagen indberettedes til Biskoppen, fordi den tidligere Biskop, M. Povl Mortensen, paa Landemodet havde udstedt et Forbud imod, at Provsterne absolverede saadanne uden først at have erhvervet Biskoppens Samtykke.

Original i Thottske Saml. 1056 Fol.

11.

1625, 2. Oktober, Lund. Biskop Mads Jensen tilskriver Universitetets Rektor, M. Christen Longborg, at han nødes til at frasige sig Indkrævningen af Studiiskatten i Skaane, paa Grund af at Professorerne forlangte Afgiften erlagt i Speciedalere, og han ikke kunde faa den i saadan Mønt paa Grund af de Forandringer, der vare foretagne med Møntfonden — foruden andre Besværinger ved Indkrævningen. „Her er og hæderlige Mænd paa Stedet, Doctor Erik (Clemmensen), Doctor (Niels) Fos, Mester Thorben (Hasebard) etc., som ere unge friske Mænd, hvis Besværinger ikke ere dagligen som mine, kan derfor og vel komme til at tjene Universitetet og gjør det gjerne (uden Tvivl), naar de blive anmodet“.

Orig. i Konsist. Arkiv, P. 84. Vedlagt findes et Vidnesbyrd, udstedt af 6 skaanske Provster, angaaende Tiden, da Studiiskatten plejede at opkræves, m. m. vedkommende samme Afgift.

12.

1625, 5. Oktober, Kbhvn. Rektor og Professorer bede Biskop Mads Jensen undskylde den Ulejlighed, Universitetet gjorde ham med Indkrævningen af Studiiskatten, og anmode „vores gode Ven og Broder“ indstændig om fremdeles at blive ved dermed.

Konsistoriets Kopibog II, 196.

13.

1625, 22. Oktober, Lund. Biskop Mads Jensen tilskriver Universitetets Rektor om de for Haanden værende Forhold med Hensyn til Studiiskattens Indkrævning, og giver, om end modstræbende, sit Samtykke til fremdeles at indkræve denne

Afgift af sit Stift. Naar han gik ind derpaa, da var det især af Hensyn til sine Børn, der fremtidig kunde trænge til Universitetets Støtte, som hans „gode Broder“ Dr. Brochmand i et Brev til ham havde tilsagt ham. For Resten bemærker han, at han plejer at komme til Kjøbenhavn „i Ugen efter Lazari (o: 1ste Sønd. eft. Trin.), naar Herredage indfalde, af Aarsag at jeg kan komme mine Venner af Fyn og Jylland paa den Tid bedst til Ords“.

Orig. i Konsistoriets Arkiv, P. 84.

14.

1629, 29. August. Brev fra Biskop Mads Jensen til den kgl. øverste Sekretær Iver Vind, vidnende om, hvorledes Biskoppen søgte at hævde sin Myndighed i Stiftet.

Gud beuare den gode Her Secreterer met hans welb: husfrue, adelige børn oc blodz foruante i denne skrøbelige tid¹⁾ fra alt, huesz til siel oc lifff skadeligt. Nest min plict-skyldige tacksigelse for stor æris beuiisning, gunstig affection oc meget andet got, huilcket jeg met all tacknemmelighed billigen erkiender.

Lader jeg den gode Her Secreterer vide, mig at vere forkommen, borgemester oc raad i Christianstad at haffue ladet sig mercke, at de paa ny supplicando ville andrage den sag, som jeg seniste herredage gick udi rette udj paa eders gode broder Her Rentemesters²⁾ vegne, Noseby prestegaard anlangende, som er perpetuerit til cappelanen i Christianstad, nu verende oc hans effterkommere, paa fierde aar siden, aff aarsag, att endog de skilde eders gode broder, den tid domproust her til Lunde capittel, ved fire pund korn aff preste-gaarden, saa ere de dog icke der met fornøyet, fordj de kunde icke faa gaarden slet under deris sogneprest, den gamle M: Jørgen³⁾, som ræser dem til alt dette. Nu haffuer de

¹⁾ Paa denne Tid (som oftere i samme Tidsrum, 1619-20, 1625) herskede en farlig, pestagtig Epidemi, der strakte sig vidt om Land og bortrev mange.

²⁾ Jørgen Vind til Gundestrup.

³⁾ M. Jørgen Christoffersen (s. Kirkehist. Saml. 3. R. I, 317 f. 351).

optenct dette paalæg, at de ville anklage capellanen¹⁾ som den, der schulle reist paa en 8te dags tid eller lidet offuer til Kiøbenhaffn sin nøduendig bestilling, endoc i tryckeriet, at forrette²⁾, uden deris forloff, wanseet hand haffuer forordnett den i stedet, som i hans fraverelse hans bestilling kunde forrette. En prest, Her Jens i Lyngby ved naffn³⁾, haffuer oc bode ved en prest, Her Stephan ved naffn i Fielckinge, oc ved skolmesteren i byen ladet sognepresten vide, att hand vilde forreise oc det i den vge, hans egen tieniste met predicken icke indfald, paa huilche forschreffne puncter hand haffuer schrifftlig vidnisbyrd, er oc icke heller uden min vilie oc forloff bortreist. Effter huilcken leilighed jeg beder den gode Her Secreterer saa meget gierne, om supplicatzen enten er kommen eller vil komme, at de motte hiemuises for prestens tilbørlig øffrighed, thii der er bode proust oc bisp i landet, tilmet kongens lenszmand, saa mand icke immediatē haffuer behoff at besuerge den høye øffrighed. Dette jeg mett all ydmyghed ville lade den gode Her Secreterer vide, forhaabende, at hand som min gunstig gode gamle ven føyer end oc i denne sag alting til det beste. Det vil Gud belønne. Vil saa her met haffue den gode Her Secreterer met sin elschelige kiere huszfrue, adelige børn, blodsforuante oc venner under Guds beschermelse til all lycksalig velferd troligen befalett. Lund den 29. Aug: ao: 1629.

E: V: V: T: A:

Matz Jensøn, D:

superintendens Lundensis.

Eg. hand.

Original i Rigsarkivet.

¹⁾ Hr. Peder Pedersen, blev 1630 Sognepræst i Aahus, og Aaret efter Provst i Villands Herred. Tog 1633 Magistergraden i Kbhvn. Døde 1661. (Cawallin, Lunds Stifts Herdaminne V, 18. 33).

²⁾ Det er os ikke bekjendt, hvad det er for et Skrift, Hr. Peder Pedersen har tænkt paa at udgive.

³⁾ Den som Skribent bekjendte Jens Madsen Gettorp (s. Cawallin, IV, 193 f. Nyerup, Lit. Lex., S. 190).

15.

1631. Angaaende Biskop Mads Jensens Forslag om Tillæg til Kirkeordinansen (s. foran, S. 25) har Hr. Rektor A. E. Erichsen i Stavanger under 22. Sepr. 1895 tilskrevet Udgifveren, som følger:

For nogle aar tilbage meddelte jeg Dem, at jeg har et exemplar af udgaven 1617 af den danske kirkeordinants, hvori der findes et omfangsrigt haandskrevet tillæg, indeholdende bemærkninger og oplysninger angaaende kirkeforfatningen i Danmark og, som jeg antog, optegnet i Skaane. Denne meddelelse, som De lod trykke i Kirkehist. Saml. 4 R. I. 453, kan jeg nu supplere med den oplysning, at de nævnte optegnelser skriver sig fra biskop Mads Jensen Middelfart i Lund og er hans motiverede forslag om tillægsbestemmelser til kirkeordinantsen, afgivet efter kgl. befaling i 1631. I Kirkehist. Saml. 3 R. II. 93—189 er dette tilligemed de øvrige bispers forslag meddelt efter et samtidigt uddrag. De oplyser, at den lundske biskops bemærkninger i uddraget er fyldigere end nogen anden biskops, og dog sees de i uddraget at være svundne ret betydelig ind.

Jeg har paa nogle steder foretaget sammenligning og skal eksempelvis nævne K. S. l. c. p. 98 om „sermon til kommunikanterne“, hvor det heder i mit haandskrift: „Huorimod en part præster dog sig forholder, oc naar der paamindis, vndskylder sig saa at vere udi brug udi de steder, de ere komne fra“. De sidste ord er udeladte i det trykte uddrag, saa at der bliver en anden mening.

De to stykker „Twist om begravelsesteder“ og „æred eller gilde efter den døde“ (K. S. l. c. p. 115) lyder i haandskriftet saaledes:

„Falder oc tit tuist om begraffuelse steder paa kirche-gaarden, huorledis det kunde rettis. Giffuis oc Øll efter den døde oc giøris paa Landzbyerne Gilde, som de kalde Ærrede, saa mange steder, huor der er iche Øll at forvente, ville de nødigt hielpe den døde til Jorde, oc er dog forbudet ved Kong. Mandat Anno 1585“. — Disse bemærkninger er altsaa i det trykte uddrag feilagtig tillagte biskopen i Bergen.

Jeg kan ikke tænke mig andet, end at biskopen i Lund selv — egenhændig eller ved en anden — har besørget denne afskrift indført i sit exemplar af kirkeordinantsen, inden han sendte sit forslag til Kjøbenhavn. Exemplaret, der mangler titelblad, oplyser intet om ældre eiere. Det kan tænkes med biskopens søn, mag. Rafael Lund, at være kommet til Norge.

16.

Udtog af nogle skaanske Aktstykker fra Biskop Mads Jensen Medelfars Tid (alle i Rigsarkivet).

1623, 29. April. Andragende fra Superintendenten og menige Provster i Skaane om Tilgivelse for Hr. Dynes Hansen, fordum Præst i Glimager, der for ni Aars Tid siden var bleven afsat fra sit Embede, fordi han havde uddelt Vinen før Brødet ved Nadveren, og havde lidt megen Nød.

(c. 1626). Klage fra Præsterne i Skaane til den fungerende Regent, Prins Christian, over at Fogderne forholdt dem den dem tilkommende Afgift „Helgenskyld“, som var dem tilsikret ved tidligere Kongebreve.

1630. Klage fra M. Jørgen Braad, Sognepræst i Malmø, over den utilbørlige og skandaløse Adfærd, som den danske Skolemester i Malmø, Jørgen Christensen, udviste (med flere tilhørende Papirer, blandt Kansler Chr. Friis's Breve).

1631, 12. Oct. Kapitlet i Lund beder Kansler Chr. Friis til Kragerup om, at M. Michael Mauritius, Professor logices ved Gymnasiet sammesteds, maatte faa et Kannikepræbende. Han var en vel fortjent Mand, og man savnede residerende Kanniker.
